

VII. NACIONALNI KONGRES HRVATSKOG SOCILOŠKOG DRUŠTVA

SOCIJALNA
KOHEZIJA
U DRUŠTVU
POLARIZACIJE,
KONFLIKATA I
NEJEDNAKOSTI

ZAGREB, 11. i 12. TRAVNJA 2019.

KNJIGA SAŽETAKA

VII. NACIONALNI KONGRES HRVATSKOG SOCIOLOŠKOG DRUŠTVA

**SOCIJALNA KOHEZIJA U DRUŠTVU
POLARIZACIJE, KONFLIKATA I
NEJEDNAKOSTI**

ZAGREB, 11. - 12. TRAVNJA 2019.

KNJIGA SAŽETAKA

ORGANIZATOR
Hrvatsko sociološko društvo
Amruševa 11
10000 Zagreb
www.hsd.hr

PROGRAMSKI ODBOR

Predsjednik

Doc. dr. sc. Ivan Burić, Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu

Članovi/ice

Doc. dr. sc. Branko Ančić, Institut za društvena istraživanja u Zagrebu
Doc. dr. sc. Valerija Barada, Odjel za sociologiju Sveučilišta u Zadru
Dr. sc. Paško Bilić, Institut za razvoj i međunarodne odnose
Prof. dr. sc. Saša Božić, Odjel za sociologiju Sveučilišta u Zadru
Doc. dr. sc. Marija Brajdić Vuković, Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu
Dr. sc. Simona Kutij, Institut za migracije i narodnosti
Doc. dr. sc. Marija Lončar, Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu
Dr. sc. Marko Mustapić, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar
Prof. dr. sc. Krunoslav Nikodem, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Dr. sc. Jadranka Švarc, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar

ORGANIZACIJSKI ODBOR

Predsjednica

Prof. dr. sc. Jasminka Lažnjak, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Članovi/ice

Dr. sc. Anja Gvozdanović, Institut za društvena istraživanja u Zagrebu
Prof. dr. sc. Davorka Matić, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Dr. sc. Jaka Primorac, Institut za razvoj i međunarodne odnose
Doc. dr. sc. Jana Vukić, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

ISBN 978-953-8070-13-6

CIP zapis je dostupan u računalnome katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 001026170.

SADRŽAJ

Socijalna kohezija u društvu polarizacije, konflikata i nejednakosti.....	6
Program kongresa.....	9
Sažeci.....	18
Lista sudionika i sudionica.....	67

SOCIJALNA KOHEZIJA U DRUŠTVU POLARIZACIJE, KONFLIKATA I NEJEDNAKOSTI

Rezultati brojnih znanstvenih istraživanja i analiza upućuju da se u društvenim zbivanjima unutar nekoliko zadnjih desetljeća može prepoznati mnoštvo fenomena i procesa koji mijenjaju uobičajena mjesta u razumijevanju tradicionalnih socioloških pojmova i koncepata. Shodno tome, moguće je prepoznati i promjene u razumijevanju pojmova društvene solidarnosti, integracije i socijalne kohezije.

U Europskoj uniji socijalna kohezija definirana je kao proces usmjeren smanjivanju razlika i zaštiti od društvene isključenosti. Vijeće Europe definira socijalnu koheziju kao "kapacitet društva da osigura blagostanje svih svojih članova, minimizirajući razlike i izbjegavajući marginalizaciju sa sljedećim karakteristikama: 1. Recipročna lojalnost i solidarnost; 2. Snaga društvenih veza i zajedničkih vrijednosti; 3. Osjećaj pripadnosti; 4. Povjerenje među pojedincima u zajednici; 5. Smanjenje nejednakosti i socijalne isključenosti" (Europe 2008).

Nasuprot toga, socijalna kohezija postaje sve učestalije redefinirana i izjednačavana s procesima poput homogenizacije i asimilacije, pri čemu diskursi o različitosti postaju nerijetko sve više ekstremistički. Paralelno s tim, povjerenje u društvene institucije i političku participaciju, miroljubive kolektivne akcije, inkluzivnosti i tolerancija u brojnim slučajevima bivaju ozbiljno narušeni.

Stoga ne začuđuje što se zadnjih godina unutar sociologije koncepti solidarnosti i socijalne kohezije iznova tematiziraju kao relevantni čimbenici u razvoju stabilnih društava i uključujućih društvenih institucija. Time se u središte teorijskog interesa ponovno vraćaju teorije društvene integracije i diferencijacije dok se empirijskim istraživanjima sve češće pokušava odgovoriti na pitanja o tome kako različitosti doprinose performansama suvremenih društava ili na koji način ekonomske, kulturne, nacionalne ili religijske razlika modeliraju konkretna područja društvenog života.

Ova pitanja aktualna su i u slučaju suvremenog hrvatskog društva. Posebice stoga što Hrvatsku karakterizira niska razina povjerenja u društvene institucije poput pravosuđa, Sabora, političkih stranaka, kao i jačanje populističkih

stremljenja i populističkih pokreta. Također, i u našem društvu primjećuje se porast tolerancije spram različitih oblika oportunističkih ponašanja kao i sve učestalije korištenje neformalnih instrumenata pri rješavanju problema s kojima se građani svakodnevno susreću. Uz jačanje populističkih tendencija u političkoj sferi sve više se potenciraju i ideološke podjele te političko-vrijednosne polarizacije. S druge strane, sportske pa i humanitarne manifestacije nerijetko se koriste kao primjeri nacionalnog jedinstva.

Ovogodišnji, sedmi sociološki nacionalni kongres, organiziran je upravo s ciljem da se pruže teorijski i empirijski uvidi u problematiku društvene solidarnosti i socijalne kohezije karakterističnu za različite sfere društvenog života suvremenog hrvatskog društva. Na taj način Hrvatsko sociološko društvo željelo je otvoriti prostor znanstveno-stručne refleksije na navedene fenomene, ali i potaknuti mogućnost za jedan širi javni dijalog o izazovima koji iz njih proizlaze.

Tijekom kongresa imamo priliku slušati 40 izlaganja u kojima sudjeluje više od 80 izlagača i izlagačica. Raspravljat će se o dimenzijama socijalne kohezije, sportu kao čimbeniku socijalne kohezije, regionalnim aspektima socijalne kohezije, potencijalu zadrugarstva za razvoj socijalne kohezije, vezi između digitalnih medija, kulture, roda i socijalne kohezije, preprekama i izazovima socijalne kohezije u integracijskim procesima, istraživanjima socijalne kohezije te mladima i socijalnoj koheziji.

U osmišljavanju ovogodišnjeg nacionalnog kongresa vodili smo se praksom koju smo započeli na prethodnim kongresima. I ovaj put namjeravamo tematizirati fenomene koje smatramo da u velikoj mjeri obilježavaju hrvatsko društvo kao „kasno tranzicijsko“ društvo te za koje procjenjujemo da mogu imati značajan utjecaj na njegov budući razvoj. Stavljajući naglasak na problematiku društvene solidarnosti i socijalne kohezije kao nacionalno stručkovno društvo još jednom želimo istaknuti važnost sociološkog promišljanja i sociološke ekspertize. Bilo da je riječ o objašnjenju i razumijevanju događaja koje kao znanstvenici i stručnjaci analiziramo, bilo da je riječ o rješenjima koje kao znanost i struka možemo ponuditi društvu u kojem živimo.

Želimo zahvaliti svim kolegicama i kolegama iz Programskog i Organizacijskog odbora koji su sudjelovali u pripremi ovog kongresa te koji su svojim ra-

dom, sugestijama i prijedlozima omogućili da se nastavi kontinuitet u održavanju ove, po našem mišljenju najvažnije manifestacije domaće sociološke produkcije. Njihovom zaslugom, kao i zaslugom svih izlagačica i izlagača na ovogodišnjem kongresu, Hrvatsko sociološko društvo ostvaruje svoje ciljeve okupljanja znanstvenika i stručnjaka na području sociologije te doprinosu razvoju sociologije.

Također, zahvaljujemo se Gradskoj skupštini Grada Zagreba što nas je i ovaj puta ugostila u svojim prostorima.

Svima želimo uspješan kongres i puno plodonosne rasprave.

Predsjednik Programskog odbora kongresa
Doc.dr.sc. Ivan Burić

Predsjednica Hrvatskog sociološkog društva
Prof.dr.sc. Jasminka Lažnjak

PROGRAM KONGRESA

VII. NACIONALNI KONGRES HRVATSKOG SOCIOLOŠKOG DRUŠTVA

**SOCIJALNA KOHEZIJA U DRUŠTVU POLARIZACIJE, KONFLIKATA I
NEJEDNAKOSTI**

Stara gradska vijećnica Grada Zagreba, Ulica svetog Ćirila i Metoda 5

VRIJEME   **ČETVRTAK 11.04.2019.**

8:00 – 8:50   REGISTRACIJA

DVORANA A

8:50 – 9:00   Otvorenje kongresa

9:00 – 11:00   Sesija 1 – **DIMENZIJE SOCIJALNE KOHEZIJE**

Moderator: Ivan Burić

**KLASNA STRUKTURA POST-TRANZICIJSKOG HRVATSKOG
DRUŠTVA**

Inga Tomić-Koludrović, Predrag Cvetičanin, Mirko Petrić,
Željka Zdravković, Adrián Leguina

**SOCIJALNA KOHEZIJA U HRVATSKOJ – ANALIZA SOCIOKUL
TURNE I POLITIČKE DIMENZIJE U RAZDOBLJU OD 1999.
DO 2018. GODINE**

Krunoslav Nikodem, Nenad Karajić

**NEJEDNAKOST I RADIKALIZACIJA: PRISTUP I PRVI NALAZI
DARE PROJEKTA**

Renata Franc, Tomislav Pavlović

TKO ŠTO RADI - PONOVI POGLED DESET GODINA POSLIJE

Teo Matković, Jelena Ostojić

**EUROPEIZACIJA I OGRANIČENA POLARIZACIJA
HRVATSKOG DRUŠTVA**

Nikola Petrović

11:00 – 11:15 PAUZA

11:15 – 13:15 Sesija 2 – **SPORTOM DO SOCIJALNE KOHEZIJE? AKTERI KONFLIKTA I AKTERI SURADNJE**

Moderator: Saša Božić

HEROJI, ZVIJEZDE I CELEBRITYJI: OD NOGOMETNOG USPIJEHA DO NACIONALNOG ZAJEDNIŠTVA

Ozren Biti

UKLJUČENOST U DRUŠTVO POMOĆU SPORTA: TRAŽITELJI AZILA I AZILANTI U HRVATSKOJ

Rahela Jurković

SUKOB IZMEĐU ORGANIZIRANIH NAVIJAČA I VODSTVA HNS-A: HORIZONTALNI I (ILI) VERTIKALNI KONFLIKT

Dražen Lalić

ISPREPLETENOST GRADA, BRODOGRADNJE I NAVIJAČKE SUPKULTURE: PULA, ULJANIK I DEMONI

Andrew Hodges

MLADI, STIGMA I DRUŠTVENA KOHEZIJA U EUROPSKOM KONTEKSTU: ŠTO NOGOMET IMA S TIM?

Benjamin Perasović, Marko Mustapić

13:15 – 13:45 PAUZA

13:45 – 15:45 Sesija 3 – **REGIONALNI ASPEKTI SOCIJALNE KOHEZIJE**

Moderatorica: Inga Tomić-Koludrović

PRIDONOSI LI REGIONALNI SOCIJALNI RAZVOJ U HRVATSKOJ JAČANJU ILI SLABLJENJU SOCIJALNE KOHEZIJE?

Zoran Šučur, Zdenko Babić

**STAMBENO ZBRINJAVANJE KAO JEDAN OD KLJUČNIH
ČIMBENIKA DEMOGRAFSKE OBNOVE**

Gojko Bežovan

**ALTERNATIVNI URBANI PROSTORI NA PRIMJERU
ZAGREBA**

Jana Vukić, Dino Vukušić, Andrej Ivan Nuredinović

**MEHANIZMI FORMIRANJA SOCIJALNOG KAPITALA
STANOVNIŠTVA GRADA ZADRA; ADAPTIVNO-TEORIJSKI
KVALITATIVNI PRISTUP**

Mislav Dević

**TRANZICIJSKA PRAVDA I SOCIJALNA KOHEZIJA – PRIMJER
GRADA VUKOVARA**

Sandra Cvikić

15:45 – 16:00 PAUZA

**16:00 – 18:00 Sesija 3 – POTENCIJALI ZADRUGARSTVA ZA RAZVOJ
SOCIJALNE KOHEZIJE**

Moderator: Branko Ančić

**ZADRUGE U HRVATSKOJ – NEUČINKOVIT, NEPOŽELJAN ILI
NEPREPOZNAT ORGANIZACIJSKI OBLIK?**

Krešimir Žažar, Jasminka Lažnjak, Davorka Matić

**NAJSLABIJE KARIKE HRVATSKOGA ZADRUŽNOG
PODUZETNIŠTVA**

Jasmina Božić, Armano Srbljinović, Lucija Lučan

**POLJOPRIVREDNE ZADRUGE KAO OBLIK RAZVOJA
SOCIJALNE KOHEZIJE U HRVATSKOM DRUŠTVU**

Tijana Trako Poljak

**MOTIVACIJE I VRIJEDNOSTI RADNIKA U DRUŠTVENIM
PODUZEĆIMA**

Jelena Puđak, Dražen Šimleša

**ULOGA UČENIČKIH ZADRUGA U PROCESIMA IZGRADNJE
SOCIJALNE KOHEZIJE**

Davorka Vidović, Marita Grubišić-Čabo

18:15 – 19:50 **Skupština HSD-a**

20:00

DOMJENAK

Restoran 'Stara Vura'

Opatička ul. 20

VRIJEME

PETAK 12.04.2019.

8:30 – 9:00

REGISTRACIJA

DVORANA A

9:00 – 9:30

IZLAGANJE NOVOIZABRANOG/E PREDsjedNIKA/ICE
HRVATSKOG SOCIOLOŠKOG DRUŠTVA

9:30 – 11:30

**Sesija 1 – DIGITALNI MEDIJI, KULTURA I ROD: IŠČITAVANJA
KOHEZIVNIH PROCESA**

Moderatorica: Jaka Primorac

**IZMEĐU SISTEMA I SVIJETA ŽIVOTA: TENDENCIJE
KORIŠTENJA PORTALA I DIGITALNIH POSREDNIKA U RH**

Paško Bilić, Krešimir Krolo, Marija Brajdić Vuković

**KAKO DRUŠTVENE MREŽE NADILAZE KLASNE GRANICE?
SOCIJALNA KOHEZIJA I NEJEDNAKOSTI U HRVATSKOJ**

Dražen Cepić, Željka Tonković

**ISTRAŽIVANJE TEŠKO DOSTUPNIH POPULACIJA – PRIMJER
ROMSKE NACIONALNE MANJINE U RH**

Ksenija Klasnić, Sara Lalić, Suzana Kunac

**PARTNERSKI ODNOSI U HRVATSKOJ S MOTRIŠTA TEORIJA
RODA I RAZVOJA**

Inga Tomić-Koludrović, Ivan Puzek, Mirko Petrić

**POSTAVKA O DRUŠTVENOJ KOHEZIJI U KULTURNIM
POLITIKAMA, NA PRIMJERU HRVATSKE**

Mirko Petrić, Željka Zdravković, Inga Tomić-Koludrović

11:30 – 11:45 PAUZA

**11:45 – 13:45 Sesija 2 – PREPREKE I IZAZOVI SOCIJALNE KOHEZIJE U
INTEGRACIJSKIM PROCESIMA**

Moderatorica: Simona Kuti

**IZAZOVI ZA SOCIJALNU KOHEZIJU U PROCESU
INTEGRACIJE IZBJEGLICA: PERSPEKTIVE IZBJEGLICA I
AKTERA UNUTAR LOKALNIH ZAJEDNICA**

Drago Župarić-Iljić, Margareta Gregurović, Dean Ajduković,
Dinka Čorkalo Biruški, Jelena Matić Bojić

**SOCIJALNA KOHEZIJA HRVATSKOG DRUŠTVA I
INTEGRACIJA ROMSKE NACIONALNE MANJINE -
ŠTO GOVORE EMPIRIJSKI NALAZI?**

Danijela Lucić, Suzana Kunac, Ksenija Klasnić

**UTJECAJ IMIGRANTSKIH SKUPINA NA SOCIJALNU
KOHEZIJU DRUŠTVA PRIMITKA – PRIMJER HRVATSKE**

Snježana Gregurović, Sonja Podgorelec, Sanja Klempić Bogadi

**KAD BI SE U MOJ KVART DOSELILO MNOGO AZILANATA...
- PROSOCIJALNO PONAŠANJE I SPREMNOST NA BLISKE
ODNOSE KAO INDIKATORI SOCIJALNE KOHEZIJE IZMEĐU
HRVATSKIH GRAĐANA I AZILANATA**

Margareta Gregurović, Drago Župarić-Iljić, Dean Ajduković,
Dinka Čorkalo Biruški, Jelena Matić Bojić

PRAVOSUDNI SUSTAVI I PRISTUP PRAVDI – POGLEDI IZNUTRA

Marko Mrakovčić, Danilo Vuković

13:45 – 14:30 PAUZA

14:30 – 16:30 Sesija 3 – **IZAZOVI ISTRAŽIVANJA SOCIJALNE KOHEZIJE**

Moderatorica: Jadranka Švarc

**NEKE ODREDNICE POTENCIJALNOG ODLASKA MLADIH U
INOZEMSTVO U KOMPARATIVNOJ PERSPEKTIVI**

Mirjana Adamović, Dunja Potočnik, Josip Šipić

**SEZONSKI POSAO KAO POZIV? USPOREDBA NAMJERE
NASTAVKA RADA U SEZONSKIM POSLOVIMA S OBZIROM
NA OBRAZOVANJE ZA POSLOVE U SEZONI I RAZINU
OBRAZOVANJA**

Marko Lucić

**REDISTRIBUTIVNI „DOBITNICI I GUBITNICI“
POLITIKA USMJERENIH SKRBI ZA DJECU PREDŠKOLSKE
DOBI U POST-JUGOSLAVENSKIM ZEMLJAMA**

Ivana Dobrotić

**DRUŠTVENE POSLJEDICE POPLAVA: SOLIDARNOST I
ANTAGONIZAM**

Karin Doolan, Dražen Cepić, Branko Ančić

**OSNAŽIVANJE POLOŽAJA STARIJIH U DRUŠTVU:
PERSPEKTIVA STRUČNJAKA O NASILJU NAD STARIJIM
OSOBAMA U PET SJEVERNIH HRVATSKIH ŽUPANIJA**

Danijel Baturina

16:30 – 16:45 PAUZA

16:40 – 18:45   **Sesija 4 – MLADI I SOCIJALNA KOHEZIJA**

Moderator: Paško Bilić

**INSTITUCIJSKE KARAKTERISTIKE ODABRANIH FAKULTETA
SVEUČILIŠTA U ZAGREBU: PERSPEKTIVA STUDENATA I
INSTITUCIJSKIH AKTERA**

Nikola Baketa, Branislava Baranović, Margareta Gregurović,
Iva Košutić, Saša Puzić

**BANALNI KOZMOPOLITIZAM? VRIJEDNOSTI I KULTURNA
POTROŠNJA SREDNJOŠKOLACA U JADRANSKOJ
HRVATSKOJ**

Sven Marcelić, Željka Tonković, Krešimir Krolo

**RODITELJSKI NADZOR I UPORABA PORNOGRAFIJE MEĐU
ADOLESCENTIMA: LONGITUDINALNA STUDIJA**

Goran Koletić, Ivan Landripet, Aleksandar Štulhofer

**ZAGREB PRIDE I MLADI 'U KONFLIKTU': IZMEĐU STIGME I
DRUŠTVENOG AKTIVIZMA**

Vanja Dergić

**TKO, KAD, GDJE I S KIM – KOMORE JEKE KAO PREDIKTORI
RADIKALIZACIJE MLADIH**

Milica Vučković, Kosta Bovan, Marko Kovačić

18:45 – 19:00   **ZATVARANJE KONGRESA**

Moderator: Ivan Burić

19:00   **DRUŽENJE UZ PIĆE**

SAŽECI

Mirjana Adamović

Institut za društvena istraživanja u Zagrebu

Dunja Potočnik

Institut za društvena istraživanja u Zagrebu

Josip Šipić

Institut za društvena istraživanja u Zagrebu

NEKE ODREDNICE POTENCIJALNOG ODLASKA MLADIH U INOZEMSTVO U KOMPARATIVNOJ PERSPEKTIVI

U ovom radu analiziraju se dinamika i determinante potencijalnih emigracija mladih iz Hrvatske u 2012. i 2018. godini, temeljem podataka dobivenih istraživanjima na nacionalno reprezentativnim uzorcima (N=1.500 u oba istraživačka vala), uz upotrebu jednakih usporedivih istraživačkih instrumenata. U naznačenom razdoblju dogodile su se važne društvene promjene; od pristupanja Hrvatske u članstvo zemalja Europske unije te posljedičnog povećanja mobilnosti radne snage, što je rezultiralo velikim valom iseljavanja stanovništva za koje se procjenjuje da je u razdoblju od 2013.-2016. doseglo 230.000 ljudi (Draženović i dr., 2018) i do stagniranja negativnih ekonomskih pokazatelja vezanih uz ekonomsku krizu koja je prije desetak godina, uz globalnu ekonomiju, pogodila i Hrvatsku. Promjene koje su se dogodile imaju velike implikacije po hrvatsko društvo i donošenje mjera politika do te mjere da se Hrvatska, dugo zatvorena po tom pitanju, danas otvara prema imigrantskoj radnoj snazi.

Iako se često spominje kako su mladi glavni protagonisti suvremenih emigracijskih valova iz Hrvatske, pogotovo u naznačenom razdoblju, ovaj rad pokazuje kako je emigracijski potencijal mladih oslabio u odnosu na 2012., te da je bilo kakvu želju za emigracijom u 2018. godini iskazivala trećina mladih, dok dvije trećine nisu bile zainteresirane za odlazak iz Hrvatske. Navedeno ukazuje na znatno smanjenje želje za odlaskom u odnosu na 2012. godinu, kada je emigracijski potencijal pokazivalo dvostruko više ispitanika. Glavni razlozi odlaska u promatranim godinama ekonomske su prirode, no ovaj rad ukazuje kako bi u objašnjenju emigracijskog potencijala trebalo uzeti u obzir ne samo ekonomske pokazatelje i zapošljivost mladih, nego i šira društvena očekivanja emigranata koja se odnose na spektar društvenih vrijednosti. To pokazuju i podaci, koji osim analize glavnih razloga za odlazak i preferiranih destinacija odlaska pokazuju, između ostaloga, kako je procjena

budućnosti i budućih društvenih kretanja za potencijalne emigrante izrazito bitna; značajnije su skloni odlasku mladi koji na budućnost Hrvatske gledaju s pesimizmom, a na vlastitu budućnost s optimizmom, oni nezadovoljni stanjem demokracije u zemlji i političkih uvjerenja lijevog političkog spektra.

Ključne riječi: *potencijalne migracije, mladi, ekonomska migracija, Hrvatska, budućnost*

Nikola Baketa

Institut za društvena istraživanja u Zagrebu

Branislava Baranović

Institut za društvena istraživanja u Zagrebu

Margareta Gregurović

Institut za migracije i narodnosti

Iva Košutić

Institut za društvena istraživanja u Zagrebu

Saša Puzić

Institut za društvena istraživanja u Zagrebu

INSTITUCIJSKE KARAKTERISTIKE ODABRANIH FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU: PERSPEKTIVA STUDENATA I INSTITUCIJSKIH AKTERA

U radu se analiziraju institucijske karakteristike odabranih fakulteta Sveučilišta u Zagrebu iz perspektive studenata i institucijskih aktera. Teorijsko polazište rada čini koncept institucijskog habitusa, koji uključuje posredovanje utjecaja društvenog položaja, statusne grupe i individualnih značajki kroz karakteristike institucije na ponašanje pojedinca (McDonough, 1997). U sferi obrazovanja, institucijski habitus uključuje organizacijske prakse koje utječu na osjećaj prihvaćenosti kod studenata (Thomas, 2010). Glavne karakteristike institucijskog habitusa u obrazovnom kontekstu (Doolan, Košutić, Barada, 2015; Baranović, 2015) su: organizacijske karakteristike institucije (npr. dostupnost informacija o uvjetima i pravilima studiranja, dostupnost literature, kvaliteta nastave, raspored nastavnih sati), njene ekspresivne karakteristike (npr. dostupnost profesora za dobivanje informacija, dostupnost informacija o sveučilišnoj mobilnosti, podrška profesora pri izvršavanju studentskih obveza i dr.) te kurikulum (npr. sadržaji kolegija, ponuđeni izborni

predmeti). Rad se temelji na podacima prikupljenim anketnim upitnikom 2017. godine, na uzorku studenata druge i treće godine studija Zagrebačkog sveučilišta (12 fakulteta, N=1533) te polustrukturiranim intervjuima provedenim 2018. godine s prodekanima (N=11) sa šest fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Cilj rada je ispitati institucijske karakteristike odabranih fakulteta kroz analizu zadovoljstva elementima studija i percipiranog ugleda fakulteta iz perspektive studenata i prodekana fakulteta kao predstavnika upravljačkih struktura. Polazi se od hipoteze kako su institucije s višim percipiranim ugledom responzivnije prema potrebama vlastitih studenata. Iako se pretpostavlja da neće biti odstupanja u percepciji ugleda i prestiža institucije između studenata i prodekana istog fakulteta, očekuju se razlike između viđenja studenata i prodekana različitih fakulteta. Te se razlike mogu promatrati kao indikatori horizontalnih razlika u visokom obrazovanju te se razmatra doprinose li, i kako, institucijske karakteristike fakulteta ublažavanju socijalnih nejednakosti i socijalnoj koheziji ili ih produbljuju. Rezultati rada mogu biti korisni za javne obrazovne politike budući da upućuju na moguće sličnosti i razlike u iskustvima i viđenju struktura i procesa u visokom obrazovanju iz perspektive studenata i relevantnih institucijskih aktera.

Ključne riječi: *institucijski habitus, zadovoljstvo institucijskim karakteristikama, percipirani ugled fakulteta, studenti, institucijski akteri*

Danijel Baturina

Studijski centar socijalnog rada, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu

OSNAŽIVANJE POLOŽAJA STARIJIH U DRUŠTVU: PERSPEKTIVA STRUČNJAKA O NASILJU NAD STARIJIM OSOBAMA U PET SJEVERNIH HRVATSKIH ŽUPANIJA

Demografski pokazatelji govore o povećanju udjela starijeg stanovništva u Europi ali i u Hrvatskoj, gdje je na djelu je poodmakli stupanj demografskog starenja ("duboka starost") (Nejašmić i Toskić, 2013). Udio starijih osoba u ukupnom stanovništvu se u desetljeću 2007-2017 povećao za gotovo dva postotna boda i sada iznosi 19,6% (Eurostat, 2018). Naslovljavanje potreba starijih osoba i poboljšavanje njihovom položaja u društvu je strateški izazov za socijalnu politiku ali i održavanje socijalne kohezije u društvu. S druge strane, istraživanja položaju starijih osoba, ovdje specifično nasilju nad nji-

ma, u Hrvatskoj su rijetka i dosad se su se uglavnom fokusirala na geografski kontekst glavnog grada (Ajduković i sur., 2007; Rusac, 2009; Rusac i sur., 2016). Cilj ovog dijela istraživanja bio je dobiti uvid u perspektivu i mišljenja stručnjaka o specifičnoj situaciji starijih osoba u društvu i zajednici, njihovoj ranjivosti na nasilje i mehanizmima prevencije nasilja.

Istraživanje se temeljilo na kvalitativnom pristupu s pet fokusnih skupina (s ukupno 76 sudionika) koje su održane u gradovima u sjevernim hrvatskim županijama. Dobiveni podaci obrađeni su analizom okvira (eng. *framework analysis*) koji se razvio u kontekstu istraživanja javnih (socijalnih, zdravstvenih, itd.) politika (Ritchie i Spencer, 1994). Rezultati će biti predstavljeni u četiri glavna tematska područja predviđena istraživačkim okvirom koji odražava glavni cilj rada. O rezultatima ćemo raspravljati u okviru razvoja programa/intervencija socijalnoga rada i socijalne politike, kao i potencijala društva za poboljšanje razumijevanja i položaja starijih osoba i jačanja socijalne kohezije. Istraživanje je provedeno u okviru projekta "Akcijsko istraživanje o nasilju nad starijim osobama u sjevernoj Hrvatskoj" (2017.-2018.) uz financijsku potporu Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku.

Ključne riječi: *starije osobe, nasilje nad starijim osobama, prevencija nasilja, socijalno uključivanje*

Gojko Bežovan

Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu

STAMBENO ZBRINJAVANJE KAO JEDAN OD KLJUČNIH ČIMBENIKA DEMOGRAFSKE OBNOVE

Stan je temeljna potreba te roba s funkcijama kapitala, potrošnje i socijalnog ulaganja. Stan je odrednica čovjekove dobrobiti te igra ključnu ulogu u jačanju socijalne integracije i socijalne kohezije. Stambeno zbrinjavanje ključni je životni izazov svake obitelji, a to je i pretpostavka zasnivanja obitelji te osobito održive biološke reprodukcije. Na povezanost stambene krize i negativnih demografskih trendova upozorilo je istraživanje (Akrap i dr., 2003). Snažna je poveznica demografske perspektive i stanovanja kao gospodarske i socijalne činjenice (Lindh i Malmberg, 2012.).

U gradu Zagrebu došlo je do sloma tržišta nekretnina gdje se model stambenog zbrinjavanja stjecajem stana u vlasništvo pokazao neodrživim. U prvom dijelu rada analiziraju se stambene prilike te izazovi glede priuštivog stanovanja u Zagrebu. U drugom dijelu iznose se rezultati anketnog istraživanja provedenog u Zagrebu na uzorku od 1.300 ispitanika. Rezultati upućuju na razmjere stambene krize, nepriuštivost stanovanja za mlađe dobne skupine, posebno za one nižeg obrazovanja koji su kao migranti došli u potrazi za poslom. Oni nisu kreditno sposobni kako bi se zadužili za kupnju stanova, a najamnine i troškovi stanovanja za pristojan stan prevelik su im teret.

Rezultati opisuju glavne razloge zašto obitelji nemaju djecu. Tako ispitanici u dobnj skupini 25-29 godina, u odnosu na one iz mlađe skupine, vide da im je u tome ograničenije prikladan stan. Neoženjeni i neudate prepoznaju prijetnju stambene nezbrinutosti. Ispitanicima sa statusom podstanara glavni razlog zbog kojih nemaju djece je prikladan stan. Ispitanici koji žive u stanovima manje površine vide da je to razlog zbog kojeg nemaju djece, odnosno, ne žele imati više djece.

Aktivno pretraživanje glede seljenja iz Hrvatske povezano je s neprikladnošću stana za djecu, s podizanjem potrošačkih kredita te posuđivanjem. Dakle, nepriuštivost stana negativno utječe na biološku reprodukciju, a ta je činjenica povezana i s materijalnom deprivacijom te je jedan od okidača za planirano seljenje iz zemlje.

Ključne riječi: *stanovanje, stambena politika, demografska obnova, Zagreb*

Paško Bilić

Institut za razvoj i međunarodne odnose

Krešimir Krolo

Sveučilište u Zadru

Marija Brajdić Vuković

Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu

IZMEĐU SISTEMA I SVIJETA ŽIVOTA: TENDENCIJE KORIŠTENJA PORTALA I DIGITALNIH POSREDNIKA U RH

Razvoj transnacionalnih digitalnih servisa sredinom 2000-ih dočekan je sa značajnom dozom optimizma u znanstvenim, stručnim i javnim raspravama. Širenje novih komunikacijskih prostora otvorilo je debate o digitalnoj javnoj sferi, novim oblicima participacije i formiranju socijalnog kapitala. Međutim, s vremenom se pokazalo da migracija publika i oglašavanja od tradicionalnih medija prema novim digitalnim posrednicima (*eng.* digital intermediaries) podrazumijeva ekonomsko (i političko) jačanje transnacionalnih kompanija. Korištenje digitalnih servisa ostavlja digitalne tragove koje vlasnici istih servisa nadziru, prikupljaju, analiziraju i prodaju zainteresiranim oglašivačima (Andrejevic, 2011; Fisher, 2012; Fuchs, 2010; Zuboff, 2016). U tom se smislu otvara pitanje povezanosti sistemskih tendencija razvoja digitalnih posrednika i promjena u svijetu života s obzirom da se velik broj suvremenih društvenih aktivnosti odvija upravo u digitalnom prostoru. U ovom istraživanju polazimo od pretpostavke o složenom odnosu sistema i svijeta života (Habermas, 1987) te ulozi tehnologije kao posrednika između dvaju ontoloških razina društvene zbilje (Feenberg, 1996). Pritom koristimo rezultate online panel istraživanja provedenog u ožujku 2017. na reprezentativnom uzorku korisnika interneta (N=2000) u RH kako bismo opisali specifične tendencije korištenja portala i društvenih medija u svijetu života. Kontrolne varijable za reprezentativnost uzorka bile su spol, dob i županija. S druge strane, koristimo se podacima o tržištu internetskog oglašavanja (oglašavanje po glavi stanovnika, broj korisnika interneta, veličina tržišta digitalnog oglašavanja, broj korisnika Facebooka) te tržišnim udjelima društvenih medija i tražilica u Europi i RH kako bismo mogli analizirati sistemske elemente. Uzeti zajedno, rezultati pokazuju da tržišna dinamika slijedi globalne trendove dok tendencije korištenja portala i digitalnih posrednika reflektiraju različite aspekte društvenih nejednakosti. Stoga se postavlja i dodatno pitanje uloge digital-

nih medija u javnoj sferi kao instrumenta participativnosti (Jenkins, 2013) te u širem smislu kao pokazatelja društvene fragmentacije i/ili kohezije.

Ključne riječi: *sistem, svijet života, digitalni posrednici, internetski portali, tržište oglašavanja, participacija*

Ozren Biti

Institut za etnologiju i folkloristiku

HEROJI, ZVIJEZDE I CELEBRITYJI: OD NOGOMETNOG USPJEHA DO NACIONALNOG ZAJEDNIŠTVA

Izlaganje je koncentrirano na društvenu važnost velikog uspjeha nogometne reprezentacije Hrvatske na Svjetskom prvenstvu u Rusiji 2018. godine. Ta se važnost očituje kako u obimu i karakteru dočeka koji su akterima tog uspjeha priređeni u Zagrebu te drugim gradovima u Hrvatskoj i njezinom susjedstvu, tako i u količini i načinima medijskog reflektiranja tog uspjeha i tih dočeka. Ona će, međutim, u ovom izlaganju biti kritički analizirana kako bi se ustanovilo u kojoj mjeri se njome podrazumijeva i socijalna kohezija. Naime, izrazito naglašavan, kohezivni potencijal nogometa, utjelovljen u postajanju nogometaša „nacionalnim herojima“, u argumentaciji će biti sučeljen primjetnoj preobrazbi društvenog statusa pojedinih aktera, koja se može protumačiti kao celebrifikacija. Dok empirijski uvid u problematiku proizlazi iz boravka na ulicama Zagreba i čekanja na pojavljivanje autobusa s nogometašima po njihovu povratku iz Rusije, onaj istraživački proistječe iz tekstualne analize različitih medijskih priloga koji su se bavili spomenutim fenomenom, odnosno procesima. Polazeći od oba, u izlaganju će se postaviti teza da je sprega sporta i nacije u posttranzicijskoj Hrvatskoj još uvijek prožeta idejom domoljublja, a koja dobrim dijelom počiva na zasadama Domovinskog rata. Također će se, u kontekstu nacionalnog zajedništva, utvrditi razmjeri i narav medijski poduprtog pretvaranja rada i učinaka u sportu u slavu/poznatost širih razmjera. Naposljetku, to istodobno i međusobno povezano usmjeravanje pažnje na zajednicu (naciju) i pojedinca (celebrityja), razvidno iz istraživanjem obuhvaćenog funkcioniranja domaćih medija, a i hrvatskog društva općenito, bit će protumačeno s obzirom na zakonitosti

sportskoga polja. No, što je još važnije, ono će biti interpretirano i imajući u vidu šire društveno-političke okolnosti u suvremenoj Hrvatskoj.

Ključne riječi: *nogomet, nacionalni heroji, nacionalno zajedništvo, sportska zvijezda, celebrity, mediji*

Jasmina Božić

Odsjek za sociologiju, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Armano Srblijinović

Sveučilište u Zagrebu

Lucija Lučan

Diplomski studij sociologije i etnologije i kulturne antropologije

Filozofskog fakulteta u Zagrebu

NAJSLABIJE KARIKE HRVATSKOGA ZADRUŽNOG PODUZETNIŠTVA

Prema nacionalnom izvješću o stanju zadružnog poduzetništva za 2016. g. Hrvatskog centra za zadružno poduzetništvo, godišnji prihod zadruga (1,6 mlrd. kn) čini tek 0,5 % bruto domaćeg proizvoda Republike Hrvatske. Od ukupno 1218 zadruga u Hrvatskoj, tek 15% (180 zadruga) uprihodi čak 92% spomenutog iznosa, što znači da preko 1000 zadruga nisu značajni tržišni akteri. S obzirom na bitnu ulogu zadružnog poduzetništva u hrvatskoj socioekonomskoj tradiciji još od kraja 19. i početka 20. st., pri Odsjeku za sociologiju Filozofskog fakulteta poduzeli smo kvalitativno istraživanje u projektu Čimbenici uspješnosti i modeli suradnje zadruga u Hrvatskoj od rujna 2017. do sredine 2018. godine, uz potporu Sveučilišta u Zagrebu. Provedeno je 49 polustrukturiranih intervjua s voditeljima ili članovima 45 zadruga iz svih povijesnih regija Hrvatske, pri čemu su obuhvaćene zadruge gotovo svih djelatnosti kojima se zadruge u nas bave. Na osnovu tematske analize intervjua te analize dostupnih izvora, identificirali smo neke od glavnih prepreka uspješnom zadružnom poduzetništvu u Hrvatskoj. U skladu s distinkcijom između organizacijskih teorija koje su usredotočene na unutarnje resurse i sposobnosti organizacije (*resource-based view*) i onih koje su usredotočene na institucionalno okruženje u kojemu organizacija djeluje (*resource-dependency view*), identificirane prepreke mogu se podijeliti na unutarnje i vanjske. U ovom izlaganju u prvom redu problematiziramo prepreke uvjetovane intrin-

zičnim čimbenicima unutar zadruga i među zadrugama. Nalazi istraživanja otkrivaju koji odsječci proizvodnog lanca, od preduvjeta za proizvodnju do plasmana gotovih proizvoda, predstavljaju najslabije karike. Prikazujemo razvojne strategije uspješnijih zadruga i modalitete dobre suradnje zadruga međusobno i s drugim tržišnim akterima. U analizi uzimamo u obzir tzv. „dvojnu narav“ zadruga, tj. činjenicu da zadruga istodobno predstavlja poduzetnički pothvat, ali i zajednicu svojih članova. U skladu s pretpostavkom da uspješnost zadruga u znatnoj mjeri ovisi o sposobnosti uravnoteživanja ekonomskih i društvenih ciljeva, i to na više organizacijskih razina, iznosimo neke prijedloge osnaživanja hrvatskoga zadružnog poduzetništva.

Ključne riječi: *zadruga, malo poduzetništvo, suradnja, umrežavanje, participativno upravljanje*

Dražen Cepić

Sveučilište u Zadru

Željka Tonković

Sveučilište u Zadru

KAKO DRUŠTVENE MREŽE NADILAZE KLASNE GRANICE? SOCIJALNA KOHEZIJA I NEJEDNAKOSTI U HRVATSKOJ

Homofilija, definirana kao princip da do socijalnog kontakta u većoj mjeri dolazi između sličnih ljudi, predstavlja jedan od glavnih obrazaca stvaranja društvenih veza. Klasna pripadnost pritom spada među najvažnije čimbenike homofilije: literatura iz područja analize društvenih mreža sadrži niz dokaza da se osobne mreže pojedinaca poklapaju s klasnim granicama. Za to postoje dva glavna objašnjenja: homofilija utemeljena na odabiru te inducirana homofilija. U ovom radu istražujemo suprotan trend, klasnu heterofiliju, analizirajući obrasce koji doprinose stvaranju socijalnog kontakta i prijateljskih odnosa između ljudi različitih klasnih pozicija. Na taj način izravno istražujemo izgradnju socijalne kohezije, pri čemu klasnu heterofiliju operacionaliziramo kao podtip mrežne varijabilnosti, koju izračunavamo na osnovi indeksa ekstenzivnosti (stupanj pristupa različitim zanimanjima u osobnim mrežama ispitanika, mjereno generatorom položaja). Nadalje, mrežnu varijabilnost analiziramo u odnosu na različite socioekonomske kategorije (visina prihoda i stupanj obrazovanja, socijalna mobilnost, veličina naselja,

društveni i politički aktivizam, kulturna potrošnja). Cilj rada je ustanoviti kanale kroz koje osobne mreže pojedinaca nadilaze klasne granice u Hrvatskoj. U radu zaključujemo da socijalna mobilnost predstavlja mehanizam klasne heterofilije, da je heterofilija više izražena u manjim naseljima, da su politički i društveni aktivizam predstavljaju izvor kontakta s ljudima različitih klasnih pozicija te da ljudi na sredini društvene hijerarhije imaju najraznolikije društvene kontakte. Ovi rezultati se tiču homofilije utemeljene na odabiru. Što se tiče inducirane homofilije, istraživanje pokazuje da ljudi sa širim dijapazonom kulturne potrošnje (kulturni omnivori) imaju heterofilnije klasne mreže. Istraživanje se temelji na reprezentativnom nacionalnom uzorku, koji sadržava podatke sakupljene u studenom i prosincu 2017., kao dio projekta „Društvena stratifikacija u Hrvatskoj: strukturni i subjektivni aspekti“, koje financira Hrvatska zaklada za znanost.

Ključne riječi: *homofilija, heterofilija, analiza društvenih mreža, klasa, socijalni kapital*

Sandra Cvikić

Institut društvenih znanosti Ivo Pilar

TRANZICIJSKA PRAVDA I SOCIJALNA KOHEZIJA – PRIMJER GRADA VUKOVARA

U ovom radu se daje prikaz implementacije elemenata ‘tranzicijske pravde’ (Teitel, 2000; Bassiouni i Rothenberg, 2007) na primjeru grada Vukovara od procesa Mirne reintegracije do danas, te se istovremeno problematizira način na koji su provedene aktivnosti utjecale na socijalnu koheziju lokalnog društva koje je duboko traumatizirano i polarizirano. Uporabom Foucaultske kritičke analize diskursa (Foucault, 2007; Klos-Czerwinska, 2015) i socijalno-konstruktivističkog teorijskog pristupa (Berger i Luckmann, 1966) istraženi su: a) diskurs kojega je proizvela hrvatska udruga Documenta – Centar za suočavanje s prošlošću (udruga), i b) diskurs kojega je proizvela domaća/međunarodna znanstvena zajednica, o tome kako se hrvatska i srpska zajednica u Vukovaru suočavaju s provedbom ‘tranzicijske pravde’. Cilj je istraživanja bio utvrditi kako i na koji način ti diskursi oblikuju znanje o vukovarskim traumatiziranim zajednicama, te u kojoj mjeri su tako proizvedena znanja u skladu i/ili suprotnosti s reakcijama stanovnika na implementirane

elemente 'tranzicijske pravde' od strane državnih institucija. Rezultati istraživanja su pokazali da s jedne strane, diskurs domaće/međunarodne znanstvene zajednice proizvodi znanje koje vukovarske zajednice stavlja u 'nove' kategorije normativnih taksonomija kontrole i podređivanja (Paige, 2009), dočim paradoksalno aktivno promovira njihovo etiketiranje u one 'Druge' – 'kvaritelje' (Fisher, 2011) civilizirajućih 'politika' temeljenih na 'činjeničnim istinama' o njima samima (Leebaw, 2005). S druge je strane, diskurs udruge Documenta proizveo 'moćne strukture znanja' koje su razvijene na temelju konceptualnog okvira 'tranzicijske pravde' (akademskog i političkog) kojem je primarno u interesu 'institucionalizirati' zakonodavnu legitimnost regionalne inicijative (Kurze, 2012), nego osnažiti traumatizirane zajednice u njihovim naporima da normaliziraju međusobne odnose temeljene na povjerenju i suradnji (Cvikić, 2016). Za zaključiti je stoga da su istraženi diskursi proizveli znanja ali i utjecali na način na koji se elementi 'tranzicijske pravde' implementiraju na razini mikro-društva kao što je vukovarsko ne doprinoseći značajnije socijalnoj koheziji duboko traumatiziranih zajednica.

Ključne riječi: *tranzicijska pravda, socijalna kohezija, Vukovar, analiza diskursa*

Vanja Dergić

Institut društvenih znanosti Ivo Pilar

ZAGREB PRIDE I MLADI 'U KONFLIKTU': IZMEĐU STIGME I DRUŠTVENOG AKTIVIZMA

Ovom će se prezentacijom predstaviti rezultati etnografskog istraživanja pod nazivom 'Zagreb Pride LGBTIQ NGO' provedenog u sklopu projekta PROMISE (Promicanje uključenosti i društvenog sudjelovanja mladih: mogućnosti i izazovi za 'konfliktne' mlade u Europskim zemljama). Cilj projekta je istražiti koja je uloga mladih ljudi u oblikovanju društva (prošlost, sadašnjost i budućnost) i koji je njihov odgovor na izazove s kojima se suočavaju. Projektom se želi istražiti kako se negativne reakcije kod mladih ljudi mogu transformirati u pozitivna društvena postignuća te se naglasak stavlja na mlade koji su 'u konfliktu' s društvenim normama društva u kojem žive. Zbog društvenog i političkog konteksta u kojem se razvijao LGBTIQ pokret u Hrvatskoj za istraživanje je odabrana organizacija Zagreb Pride. Poseban naglasak je stavljen na vremen-

ski period nakon referenduma o braku 2013. godine, nakon čega dolazi do povećanja zločina iz mržnje i govora mržnje prema LGBTIQ ljudima u Hrvatskoj. Prezentacija se temelji na rezultatima etnografskog istraživanja koje je trajalo 11 mjeseci i unutar kojeg je napravljena analiza 31 polu-strukturiranog intervjua. Sudionici su mladi ljudi u dobi od 16 do 33 godine koji su u trenutku provođenja intervjua bili aktivni ili bivši volonteri i članovi organizacije.

Kao jedan od ključnih nalaza istraživanja prikazat će se prisutnost stigmatizacije i nasilja prema mladim LGBTIQ osobama te što mladim ljudima aktivnima u Zagreb Pride-u znači njihov aktivizam. Također, sudionici istraživanja nasilje unutar školskog sustava, kao i ono prisutno unutar obitelji ističu kao jedan od najvećih problema s kojim se susreću. Osim navedenih nalaza, istraživanje također pokazuje kako je LGBTIQ pokret doprinio jačanju društvene kohezije i smanjenju marginalizacije, stigmatizacije i isključenosti LGBTIQ osoba u Hrvatskoj.

Ključne riječi: *Stigmatizacija, aktivizam, LGBTIQ pokret, konflikt, nasilje, društvena kohezija*

Mislav Dević

Sveučilište u Zadru/ Sveučilište u Teramu

MEHANIZMI FORMIRANJA SOCIJALNOG KAPITALA STANOVNIŠTVA GRADA ZADRA; ADAPTIVNO-TEORIJSKI KVALITATIVNI PRISTUP

U priopćenju se predočavaju rezultati kvalitativnog dijela višefaznog sekvencijalnog istraživanja sa mješovitim metodama koje za cilj ima istražiti odrednice akumulacije socijalnog kapitala zadarskog stanovništva. Socijalni kapital razmatra se iz perspektive Roberta Putnama koja koncept shvaća kao više-dimenzionalan, sastavljen od različitih oblika društvenih mreža, povjerenja i građanskog angažmana.

Svrha kvalitativne faze, provedene kao adaptivno-teorijska analiza (Layder) podataka dobivenih dubinskim polu-strukturiranim intervjuima, bila je priprema anketnog upitnika te razrada i adaptacija teorijskih modela koji se u narednoj istraživačkoj fazi statistički analiziraju na podacima prikupljenim više-etapnim kvotnim uzorkom od 348 stanovnika/ca grada Zadra.

U kontekstu prve dimenzije socijalnog kapitala rezultati kvalitativne studije pokazuju kako se društvene mreže formiraju temeljem identitetskih kriterija s osobitim obzirom na dob, razine osobnog bogatstva, razine obrazovanja, nacionalnost/etnicitet, religijske afilijacije, političko-ideološka opredjeljenja te mjesto stanovanja unutar grada kao i obiteljsko porijeklo primarno obzirom na povijesne lokalno-migracijske značajke.

Povjerenje je uglavnom rezervirano za užu obitelj što se u postojećim istraživanjima pripisuje rasprostranjenosti etosa amoralnog familizma. Izgradnju uopćenog povjerenja priječe i druge značajke amoralno familističkih društava poput percipirane korupcije i neučinkovitosti pravnih i političkih institucija te egalitarni stavovi, napose rasprostranjene ideje ograničenog dobra i averzije prema nejednakosti. Nepovoljnim po izgradnju uopćenog povjerenja smatra se i veća izloženost medijski posredovanoj slici stvarnosti koja prioritzira kriminal i korupciju.

Amoralni familizam u kontekstu aktivističke dimenzije socijalnog kapitala pokazuje ambivalentnu ulogu pri čemu je moguće uočiti djelovanje suprotnih mehanizama. S jedne strane usmjerenost isključivo ka boljitku vlastite obitelji rezultira izostankom moralne odgovornosti i aktivnosti usmjerenih ka široj zajednici. Također, značajke amoralno familističkih društva poput izraženih redistribucijskih preferencija te politička alijenacija u vidu osjećaja političke bespomoćnosti rezultiraju izostankom uključivanja u formalni vid građanskog angažmana. No nasuprot tomu građanske udruge dijelom su percipirane kao mehanizmi korisni za ostvarivanje materijalnih pogodnosti te kao takve i same privlače individualistički i familistički orijentirane osobe.

Ključne riječi: *socijalni kapital, društvene veze, povjerenje, građanski angažman, amoralni familizam*

Ivana Dobrotić

*Marie Curie Fellow, University of Oxford, Department of Social Policy
and Intervention*

REDISTRIBUTIVNI „DOBITNICI I GUBITNICI“ POLITIKA USMJERENIH SKRBI ZA DJECU PREDŠKOLSKE DOBI U POST-JUGOSLAVENSKIM ZEMLJAMA

Novija istraživanja ukazuju kako politike usmjerene skrbi za djecu predškolske dobi u pojedinim zemljama imaju veću tendenciju održavanja ili produblivanja društvenih nejednakosti u roditeljskim praksama glede pružanja skrbi i zaposlenosti, favorizirajući (djecu) roditelja sa (stabilnim) zaposlenjem. Postoje i naznake da takvi učinci mogu biti direktan rezultat samog dizajna tih politika, ponajprije kriterija pristupa pravima na roditeljske dopuste i usluge ranoga i predškolskog odgoja i obrazovanja, a koji (stabilnu) zaposlenost roditelja često vide primarnim preduvjetom za pristup pravima. Takvi rezultati dodatno zabrinjavaju, sagledaju li se u kontekstu obilježja današnjeg tržišta rada, posebice porasta „nestandardnih“ oblika zaposlenosti i nesigurnih karijera. Iako predmet rastućeg istraživačkog interesa, rizici koje nepažljivo dizajnirane politike usmjerene skrbi za djecu nose sa sobom nedovoljno su istraženi.

Stoga je namjera ovog rada dublje istražiti međupovezanost dizajna politika usmjerenih skrbi za djecu te rodnih i društvenih nejednakosti u skrbi i zaposlenosti, doprinoseći novijim kritičkim raspravama usmjerenima tome na koji način preoblikovati politike skrbi za djecu, a kako bi one postale uključivije i pravednije. Rad temelji na komparativnoj analizi reformi politika skrbi za djecu u post-jugoslavenskim zemljama u posljednja tri desetljeća, stavljajući fokus na redistributivnu dinamiku reformi, odnosno njihov učinak na rodne i društvene nejednakosti u skrbi i zaposlenosti.

Post-jugoslavenske zemlje daju „plodno tlo“ za analizu redistributivne dinamike reformi budući da su unazad tri desetljeća iskusile nagle i česte promjene u rodnim pretpostavkama iza politika skrbi, dodatno podijeljene po socijalnoj i etničkoj dimenziji. Analiza ukazuje da iako post-jugoslavenske zemlje postaju uključivije, otvarajući pristup pravima na roditeljske dopuste/naknade te usluge sve širem krugu roditelja (npr. samozaposleni, povremeno

zaposleni, poljoprivrednici, neaktivne majke, u manjoj mjeri očevi), ojačan je “stratifikacijski učinak” politika skrbi za djecu. Analiza ukazuje na elemente dizajna politika koji mogu izazvati, odnosno produbiti rodne i društvene nejednakosti u roditeljskim praksama, ali i (ne)jednake mogućnosti djece.

Ključne riječi: *Politike usmjerene skrbi za djecu, roditeljski dopusti, rani i predškolski odgoj i obrazovanje, društvene nejednakosti, post-jugoslavenske zemlje*

Karin Doolan

Sveučilište u Zadru, Odjel za sociologiju

Dražen Cepić

Sveučilište u Zadru, Odjel za sociologiju

Branko Ančić

Institut za društvena istraživanja u Zagrebu

DRUŠTVENE POSLJEDICE POPLAVA: SOLIDARNOST I ANTAGONIZAM

U svibnju 2014. godine poplavljen je i devastiran dio istočne Hrvatske uključujući i mjesto Gunju. Radilo se o ekstremnoj situaciji koja je rezultirala neočekivanom ovisnosti velikog broja ljudi o pomoći drugih pojedinaca, civilnog društva i državnih institucija. U fokusu izlaganja je pitanje utjecaja poplave na društvenu dinamiku te zajednice s posebnim naglaskom na doprinosu toj dinamici od strane vanjskih aktera koji su pružali pomoć. Izlaganje teorijski uokviruju prijepori identificirani u literaturi o solidarnosti (Juul 2010, Crow 2002, Wildt 1999, Durkheim 1984), primjerice solidarnost kao integrativna/isključiva, odnosno univerzalistička/partikularistička. Posebno se osvrćemo na tezu da je društvena pravednost jedan od ključnih preduvjeta za solidarnost. Empirijski temelj izlaganju čini kvalitativni materijal prikupljen u Gunji u prosincu 2017. godine. Radi se o iskazima dobivenima polustrukturiranim intervjuima s 20 osoba različitog etničkog i klasnog profila koji su u Gunji doživjeli poplavu. Preliminarni nalazi ukazuju da paralelno s humanističkim diskursom o zajedničkom traumatičnom iskustvu u kojem „čovjek čovjeku mora da bude prijatelj“ postoji diskurs antagonizma koji proizlazi iz klasnih, vjerskih i etničkih podjela u zajednici pri čemu te podjele zaoštava loša ekonomska situacija te percepcija nepravde u raspoređivanju pomoći, napose od države i humanitarnih organizacija. Razdori „mi“ i „oni“ zahvaće-

ni su iskazima o razlici u humanitarnoj pomoći muslimanskom i katoličkom stanovništvu Gunje, a neki od mještana Gunje smatraju i da je nepravedno da osobe koje su prije poplave živjele u trošnim kućama sada žive u novim kućama koje je financirala država, a koje su bolje kvalitete od brojnih drugih gunjanskih domova koji su isto bili zahvaćeni poplavom. Pomoć drugih i drugima predstavljena je kao važna, ali ne i bezuvjetna.

Ključne riječi: *poplava, društvene podjele, solidarnost, antagonizam*

Renata Franc

Institut društvenih znanosti Ivo Pilar

Tomislav Pavlović

Institut društvenih znanosti Ivo Pilar

NEJEDNAKOST I RADIKALIZACIJA: PRISTUP I PRVI NALAZI DARE PROJEKTA

Nejednakost kao jedan od izvora i pokazatelja slabe društvene kohezije često se opaža ili teorijski pretpostavlja kao jedan od uzroka radikalizacije. Usprkos tome, dosadašnja empirijska istraživanja kao i pregledi literature nisu omogućila dosljedne nalaze o odnosu nejednakosti i radikalizacije. *Nejednakost, pravednost i radikalizacija* jedna je od dionica velikog četverogodišnjeg međunarodnog projekta DARE (*Dijalog o radikalizaciji i jednakosti*, EU Obzor2020), sa specifičnim ciljem unaprjeđenja razumijevanja uloge nejednakosti u radikalizaciji. U tu svrhu proveden je sustavni pregled kvantitativne literature, trenutno se provodi meta-etnografska sinteza nalaza dosadašnjih kvalitativnih istraživanja te dodatno kvantitativna sekundarna analiza postojećih anketnih podataka, nakon čega će slijediti prikupljanje novih anketnih podataka.

Sustavnim pregledom analizirani su nalazi i metodološka obilježja 141 istraživanja koja su objavljena na engleskom jeziku od 2001. do 2017. godine i relevantna za odnos različitih oblika radikalizacije i nejednakosti na individualnoj i makro razini (terorizam): 42 istraživanja na temelju anketnih podataka s ne-radikaliziranim pojedincima kao sudionicima, 15 istraživanja o obilježjima radikaliziranih pojedinaca i 84 istraživanja o odnosu pokazatelja nejednakosti na makro razini i terorizma. Uz detektirana brojna ograničenja

dosadašnjih istraživanja analiza ukazuje na složenost odnosa nejednakosti i radikalizacije, pri čemu se čini da u kontekstu radikalizacije društvena i politička nejednakost ima važniju ulogu od ekonomske nejednakosti. Rezultati se raspravljaju u kontekstu važnosti socijalne kohezije kao preventivnog mehanizma te važnosti „društvenog“ umjesto sigurnosnog pristupa radikalizaciji.

Ključne riječi: *kognitivna i ponašajna radikalizacija, krajnje desna radikalizacija, Islamistička radikalizacija, ekonomska nejednakost, socijalno politička nejednakost, percipirana nepravda*

Snježana Gregurović

Institut za migracije i narodnosti

Sonja Podgorelec

Institut za migracije i narodnosti

Sanja Klempić Bogadi

Institut za migracije i narodnosti

UTJECAJ IMIGRANTSKIH SKUPINA NA SOCIJALNU KOHEZIJU DRUŠTVA PRIMITKA – PRIMJER HRVATSKE

Većina europskih nacija-država zadnjih je tridesetak godina suočena s različitim vrstama migracija i sve većim integracijskim izazovima. Premda države primateljice nastoje da svi rezidenti u nekoj zemlji imaju ista zakonska prava i obveze bez obzira na migrantsko porijeklo, njihov odnos prema imigranti-ma i dalje je neujednačen. Politike kojima se regulira useljavanje i integracija migrantskih skupina polaze od pretpostavke da je integracija imigranata ključna za socijalnu koheziju i razvoj društva kao i prihvaćanje određenih vrijednosti koje se u društvu smatraju temeljnima (Miller, 2004). Uporabom primarnih podataka terenskog istraživanja i sekundarnih podataka (indikatora integracija) u radu se propituje povezanost socijalne kohezije s dva tipa useljavanja u Republiku Hrvatsku: 1. useljavanja državljana trećih zemalja i 2. useljavanja EU državljana. S namjerom da se pokuša odgovoriti kako poštivati različitosti i očuvati društvenu koheziju, odnosno kako se društvo treba postaviti prema sve većem useljavanju (kulturno/etnički/vjerski) različitih skupina analizirani su: 1. podaci anketnog istraživanja najbrojnije imigrant-ske skupine u Hrvatskoj koju čine imigranti iz BiH i 2. indikatori integracije imigranata: a) državljana trećih zemalja (u koje pripadaju i imigranti iz BiH

bez obzira na etničko porijeklo) i b) EU državljana (OECD, 2018). Analiza podataka anketnog istraživanja pokazala je da se doseljenici iz BiH osjećaju vrlo prihvaćenima u lokalnoj zajednici zemlje primitka, a njihovo porijeklo nije prepreka prihvaćanju i prilagodbi društvenoj okolini. S druge strane, analiza indikatora integracije koji se tiču životnih uvjeta, obrazovanja, pristupa tržištu rada te društvene uključenosti ukazala je na procijep koji postoji između integracijskih ishoda useljenika, posebno državljana trećih zemalja i domaćeg stanovništva pri čemu su integracijski ishodi državljana trećih zemalja uglavnom slabiji od onih EU državljana.

Ključne riječi: *useljavanje, imigrantske skupine, integracija, državljani trećih zemalja, EU državljani, socijalna kohezija, Hrvatska*

Margareta Gregurović

Institut za migracije i narodnosti

Drago Župarić-Iljić

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Dean Ajduković

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Dinka Čorkalo Biruški

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Jelena Matić Bojić

Institut za društvena istraživanja u Zagrebu

**KAD BI SE U MOJ KVART DOSELILO MNOGO AZILANATA... –
PROSOCIJALNO PONAŠANJE I SPREMNOST NA BLISKE ODNOSI KAO
INDIKATORI SOCIJALNE KOHEZIJE IZMEĐU HRVATSKIH
GRAĐANA I AZILANATA**

U društvima s ustaljenim i predvidljivim odnosima, vezama i društvenim identitetima manji je kapacitet za održavanje socijalne kohezije u uvjetima brzih društvenih promjena kao što je primjerice doseljavanje prisilnih migranata (usp. Bauman, 2007, 2016). Do koje se mjere hrvatsko društvo može opisati kao takvo, posebice u kontekstu pojačanog doseljavanja izbjeglica u razdoblju od posljednjih nekoliko godina, ispituje se na podacima prikupljenim istraživanjem o stavovima hrvatskih građana prema osobama pod zaštitom te njihovoj spremnosti za prihvata i integraciju azilanata u svoje lokalne

zajednice. Istraživanje je provedeno metodom ankete na probabilističkom uzorku odraslih građana (N=1.272) u 12 županija, odnosno u 15 gradova i općina koje imaju ili će uskoro imati iskustvo s doseljavanjem azilanata. Primjenom hijerarhijske regresijske analize postavljen je model predviđanja dvije kriterijske varijable: spremnosti na različite odnose s azilantima i spremnosti na osobno pomaganje azilantima u integraciji, pomoću sljedećih prediktora: sociodemografskih varijabli, religioznosti, političkog opredjeljenja, mišljenja o broju azilanata koje zemlja treba primiti, preferirane akulturacijske strategije, kontakta s azilantima, doživljaja realistične i simboličke prijetnje te očekivanja negativnih promjena u zajednici zbog dolaska azilanata. Postavljenim modelima objašnjeno je 58% varijance spremnosti na pomaganje azilantima i 56% varijance socijalne bliskosti. Rezultati pokazuju da sociodemografske karakteristike ispitanika ne pridonose objašnjenju kriterija. Na veću bliskost i pomaganje spremniji su građani koji bi povećali broj azilanata i zagovaraju strategiju integracije. Osobe s više kontakata s azilantima spremnije su im pomoći. Oni koji doživljavaju više prijetnje i očekuju negativne promjene u zajednici spremni su na manju bliskost te su manje spremni pomoći. Na veću bliskost spremnije su osobe koje nisu praktični vjernici, a žene i osobe lijeve političke orijentacije spremnije su pomoći. U interpretaciji dobivenih rezultata, koji su sukladni nalazima ranijih studija, posebna se važnost pridaje doživljaju prijetnje koji se definira kroz percepciju nejednakog i nepovoljnijeg položaja u odnosu na drugu skupinu, a upravo se taj nepovoljni (ekonomski i/ili kulturni) položaj (zajedno s etničkom različitosti) prema mnogim autorima naglašeno veže sa smanjenom socijalnom kohezijom.

Ključne riječi: *prosocijalno ponašanje, socijalna bliskost, socijalna kohezija, doživljaj prijetnje, hrvatski građani, azilanti*

Andrew Hodges

Leibniz Institut für Ost- und Südosteuropaforschung

ISPREPLETENOST GRADA, BRODOGRADNJE I NAVIJAČKE SUPKULTURE: PULA, ULJANIK I DEMONI

Ovo izlaganje predstavlja autorov doprinos novom HRZZ projektu „Sport, diskriminacije i integracija. Sport kao medij društvene inkluzije i participacije“ (INTEGRA). Autorov istraživački dio projekta fokusiran je na sociologiju nogometnih navijača i antropologije rada. Opći je cilj autora razumjeti način na koji navijačka grupa organizira aktivnosti koji se podudaraju sa širim kontekstima života ispitanika u Puli, s naglaskom na odnos između navijanja i svakodnevnice rada, dokolice, i (ne)zaposlenosti. U Puli je brodogradilište Uljanik, uz turizam i vojne baze, u znatnoj mjeri oblikovalo svakodnevnicu stanovnika grada. Bez ikakvih dvojbi, Uljanik je najveće i najvažnije hrvatsko brodogradilište, i ujedno najveći poslodavac u Puli i njenoj okolici. Brojni članovi ultras skupine *Demoni* (navijači NK Istra 1961), uključujući najistaknutije pripadnike skupine, rade osobne ili netko od njihovih bližnjih u Uljaniku. Štoviše, nogometni klub i promjene koje je prolazio tijekom svoje povijesti, također su isprepletene sa sudbinom brodogradilišta. Razumljivo je stoga što je tijekom gospodarskog kolapsa i prijetnje stečaja brodogradilišta Uljanik 2018. dio građana podržao zahtjeve radnika u štrajku, kako u Puli tako i pred zgradom Vlade RH u Zagrebu. Pritom su pripadnici *Demoni*, bez obzira jesu li zaposleni u brodogradilištu ili ne, bili u samom žarištu organiziranja i provedbe radničkih prosvjeda i štrajka.

U ožujku 2018. sam započeo s terenskim istraživanjem, temeljeno na promatranju sa sudjelovanjem, i intenzivno boravio s ispitanicima u Puli do srpnja iste godine. S ispitanicima sam proveo i transkribirao početne intervjue, a naredna faza terenskog istraživanja u Puli predviđena je za jesen 2019. gdje ću napraviti veći broj intervjua (ukupno 25-30). U ovom izlaganju ću predstaviti ključne teme koje su se proizašle iz terena, povezujući navijačko djelovanje sa širijim kontekstom Uljanika u Puli.

Ključne riječi: *Uljanik, NK Istra 1961, Demoni, navijači, sociologija rada*

Rahela Jurković

UKLJUČENOST U DRUŠTVO KROZ SPORT: TRAŽITELJI AZILA I AZILANTI U HRVATSKOJ

Sudjelovanje u organiziranim sportskim aktivnostima pozitivno utječe na stupanj integracije grupa u društveno nepovoljnom položaju (Stewart-Withers i Brook 2009, i dr., prema Borgogni i Digennaro 2015). U radu se propituje možemo li govoriti o društvenoj koheziji u Hrvatskoj koja uključuje suvremene izbjeglice (tražitelje azila i azilante), koji se obično ubrajaju u takve društvene grupe. Rad se temelji na kulturnoantropološkim kvalitativnim istraživanjima: terenskim istraživanjima provedenim od proljeća 2015. g. do jeseni 2018. g. koja su bila fokusirana na integraciju azilanata kroz Nogometni klub Zagreb 041; te na dubinskim, polustrukturiranim intervjuima koji su provođeni od proljeća 2015. godine sve do veljače 2019. godine i etnografiji pojedinačnog (Abu-Lughod 1991). Dugotrajnost bivanja na terenu i praćenje pojedinih kazivača kroz razdoblje od dvije, tri i više godina, pokazuju kako se kroz sport izgrađuju neke od ključnih veza između azilanata i članova lokalne zajednice. No, s druge strane, pokazalo se i da oni koji se zalažu za integraciju u svojim postupcima ne odražavaju uvijek te vrijednosti te zaboravljaju da „kada u nekome uporno želite vidjeti tražitelja azila, onda ga stavljate u drugu klasu“, prema riječima sugovornika - azilanata. U tom je smislu istraživanje potvrdilo tezu Spracklena i dr. (2015) da se ne može tvrditi da se nove migrantske zajednice samo trebaju organizirati baviti sportom kako bi postale uključene u lokalnu zajednicu. No, s druge strane, istraživanje je i opovrgnulo tvrdnju istih autora da u sportu ne dolazi do stvaranja društvenih mostova između migranata i predstavnika lokalne zajednice, već samo do stvaranja veza unutar migrantske zajednice. Nogomet se, odnosno općenito sport, kao aktivnost u kojoj „svi pričaju istim jezikom“, u hrvatskom slučaju pokazao prostorom gdje se društveni mostovi (usp. Ager i Strang, 2008) mogu graditi te da je integracija kroz sport jedan od pozitivnih primjera integracije azilanata u hrvatsko društvo.

Ključne riječi: *integracija, izbjeglice, azilanti, tražitelji azila, integracija i sport, integracija kroz nogomet.*

Ksenija Klasnić

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Sara Lalić

Centar za mirovne studije

Suzana Kunac

Peta disciplina, obrt za znanstvene i tehničke usluge i savjetovanja

ISTRAŽIVANJE TEŠKO DOSTUPNIH POPULACIJA – PRIMJER ROMSKE NACIONALNE MANJINE U RH

U društvenim se istraživanjima sve više pažnje poklanja strategijama za istraživanje teško dostupnih populacija, u koje se ubrajaju i etničke manjine, posebice romska. Definicija populacije, mobilnost njezinih članova, nemogućnost identifikacije lokacija i teškoće u pristupu potencijalnim sudionicima istraživanja samo su neki od izazova s kojima se istraživači susreću i za njih razvijaju specifične strategije.

U izlaganju ćemo predstaviti metodologiju istraživanja provedenog u sklopu projekta „Prikupljanje i praćenje baznih podataka za učinkovitu provedbu Nacionalne strategije za uključivanje Roma“ tijekom 2017. godine, u korist Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade RH. Svrha istraživanja bila je prikupiti bazne podatke za praćenje efektivnosti mjera nacionalne javne politike za uključivanje višestruko marginalizirane romske nacionalne manjine (RNM), s obzirom da ti podaci uglavnom nisu dostupni iz službenih i administrativnih izvora.

Istraživanje je provedeno koristeći složenu, mješovitu metodologiju koja je uključivala dvije velike istraživačke etape i različite istraživačke metode. Prva etapa bilo je mapiranje romskih zajednica kombinacijom desk-researcha, konzultativnih razgovora, popunjavanja predložaka za mapiranje i promatranja. Ova je etapa imala tri cilja: utvrđivanje veličine romske populacije u RH, prikupljanje podataka o specifičnostima lokaliteta na kojima obitavaju pripadnici RNM, kao i utvrđivanje parametara za uzorkovanje u kvantitativnoj fazi.

Druga etapa sastojala se od kvalitativne i kvantitativne istraživačke metodologije. S ciljem dobivanja dubinskih uvida u potrebe romskih zajednica i pre-

preke uključivanja RNM u sve sfere društva provođeni su polustrukturirani intervjui i fokus grupe s predstavnicima RNM, institucija na razini jedinica lokalne i regionalne samouprave te drugih relevantnih institucija. Za prikupljanje baznih podataka ključna je bila provedba metode ankete na reprezentativnom uzorku pripadnika RNM u 12 županija RH.

Osim prikaza korištenih metoda, postupaka i tehnika, izlagačice će se osvrnuti na prepreke i izazove s kojima su se istraživači/ce susretali/e u različitim istraživačkim fazama te rasprave o primjenjivosti rezultata ovog istraživanja i njegovoj *policy* dimenziji.

Ključne riječi: *izazovi provedbe istraživanja, mješovita metodologija, Rom-ska nacionalna manjina, teško dostupne populacije istraživanja*

Goran Koletić

Filozofski fakultet u Zagrebu, Odsjek za sociologiju

Ivan Landripet

Filozofski fakultet u Zagrebu, Odsjek za sociologiju

Aleksandar Štulhofer

Filozofski fakultet u Zagrebu, Odsjek za sociologiju

RODITELJSKI NADZOR I UPORABA PORNOGRAFIJE MEĐU ADOLESCENTIMA: LONGITUDINALNA STUDIJA

Jednostavnost pristupa Internetu doprinijela je povećanju uporabe pornografije među adolescentima. Istovremeno raste zabrinutost zbog potencijalno negativnih učinaka pornografije na psihosocijalnu dobrobit, seksualno zdravlje te sazrijevanje adolescenata. Kada je riječ o mogućim učincima pornografije na adolescente, roditelji zauzimaju posredničku ulogu, bilo putem razjašnjavanja viđenog sadržaja ili kroz nadzor njegove uporabe. Preventivna uloga roditeljskog nadzora potvrđena je u slučaju brojnih neželjenih bihevioralnih i emotivnih ishoda, međutim nedostaju empirijski uvidi o odnosu roditeljskog nadzora i uporabe pornografije na prijelazu iz srednje u kasnu adolescenciju. Konceptualni okvir ove studije čini nedavno razvijeni integrativni model proučavanja medijskih učinaka – model diferencijalne osjetljivosti na medijske učinke. Cilj je ove longitudinalne studije analiza povezanosti roditeljskog nadzora i učestalost uporabe pornografije među

srednjoškolicima. Podaci su prikupljeni metodom ankete među učenicima 14 riječkih srednjih škola od 2015. do 2018. godine. U svrhu provjere robusnosti riječkih nalaza, tijekom istog je razdoblja provedeno internetsko anketno istraživanje među srednjoškolicima iz 59 srednjih škola Grada Zagreba i Zagrebačke županije. Koristeći paralelno modeliranje latentnih krivulja promjene, analize su provedene na podacima iz tri vala istraživanja u riječkom ($n = 1,190$) i zagrebačkom panel-uzorku ($n = 874$). Kontrolirajući stupanj pubertalnog sazrijevanja i traženja uzbuđenja, utvrđena je negativna povezanost roditeljskog nadzora i učestalosti uporabe pornografije kod adolescenata oba spola te u oba uzorka, ali samo na početku praćenog razdoblja. Tijekom narednog razdoblja od 20 mjeseci, roditeljski je nadzor bio negativno povezan s dinamikom uporabe pornografije, no isključivo kod djevojaka u riječkom uzorku. Zaključno se razmatraju znanstvene i praktične implikacije nalaza te se nude preporuke za daljnja istraživanja ove problematike. Istraživanje financijski podupire Hrvatska zaklada za znanost (broj projekta: 9221).

Ključne riječi: *adolescenti, pornografija, roditeljski nadzor, longitudinalna studija, model diferencijalne osjetljivosti na medijske učinke*

Dražen Lalić

Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu

SUKOB IZMEĐU ORGANIZIRANIH NAVIJAČA I VODSTVA HNS-A: HORIZONTALNI I(ILI) VERTIKALNI KONFLIKT

Tema priopćenja je sukob između organiziranih navijača i vodstva Hrvatskoga nogometnog saveza koji znatno obilježava društveno polje tuzemnoga nogometa kod nas u ovom desetljeću. Zbog žestine sporova, različitoga nasilja i drugih razloga konfliktna zbivanja u najpopularnijem sportu izazivaju velik interes javnosti. Najviše u njima s jedne strane sudjeluju pripadnici navijačkih plemena (Torcida, BBB...) i nevladinih organizacija koje su povezane s tim skupinama (Naš Hajduk, Zajedno za Dinamo...), a s druge dužnosnici HNS-a te članovi uprava nekih klubova; u za to vezane sporove uključuju se i drugi akteri: političari, publicisti i ostali. Priopćenje se u teorijskom pogledu zasniva na dihotomiji sukoba na horizontalne i vertikalne koje je uveo američki ekonomist Albert O. Hirschman (1995.), a tu je klasifikaciju koristio Josip Županov analizirajući društvene sukobe kod nas u 1990-ima (Županov,

2002.). Dok su horizontalni sukobi tipa „ili mi ili oni“ te su obilježeni pregrinanim emocijama i nasiljem pa nisu pogodni za kompromise, vertikalni su djeljivi (vode se oko pitanja „koliko“) i manje su opterećeni intenzivnim izražavanjima osjećaja te se zbog tih i drugih razloga mogu prevladati pregovorima i demokratskim postupcima. Hirschman i Županov ustanovljavaju kako su demokratske metode rješavanja sukoba učinkovite kad se primjenjuju na rješavanje vertikalnih sukoba, ali su beskorisne u vezi s prevladavanjem horizontalnih konflikata. Priopćenjem se nastoji pokazati da dugotrajni konflikt između organiziranih navijača i vodstva HNS-a, koji se zbiva u kontekstu i prevladavajućega klijentelističkog kapitalizma, slabo konsolidirane demokracije kao i znatnoga nepovjerenja u pravosudne i druge institucije, ima elemente obje navedene vrste sukoba. Ipak se ustanovljava kako u tom konfliktu, koji slabi ne samo (taj) sport nego i socijalnu koheziju, više dolazi do izražaja horizontalna vrsta. Na utemeljenost toga zaključka upućuju rezultati istraživanja kompleksnoga odnosa između (aktera) nogometa i politike tokom ovoga desetljeća, najviše provedenoga etnografskom metodom i intervjuom, koji su izloženi u studiji „Nogomet i politika. Povijest i suvremenost međuodnosa u Hrvatskoj“ (Lalić, 2018.).

Ključne riječi: *društveni sukob, horizontalni sukobi, vertikalni sukobi, nogomet, navijačke skupine, nevladine organizacije, Hrvatska.*

Danijela Lucić

Odsjek za sociologiju, Sveučilišta u Zagrebu

Suzana Kunac

Peta disciplina, obrt za znanstvene i tehničke usluge i savjetovanja

Ksenija Klasnić

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

SOCIJALNA KOHEZIJA HRVATSKOG DRUŠTVA I INTEGRACIJA ROMSKE NACIONALNE MANJINE - ŠTO GOVORE EMPIRIJSKI NALAZI?

Kao i brojni drugi društveni pojmovi socijalna kohezija nema jednoznačnu definiciju pa se definiranje te „intrigantne“, ali zbog svoje višeznačnosti i „frustrirajuće“ sintagme (Bruhn, 2009), nerijetko rješava određivanjem „što ona obuhvaća, a ne što ona zaista jest“ (Madonsela, 2017). Prema Woolcocku (2011), kohezivno društvo jest ono koje neprestano radi na dobrobiti svih

svojih članova, minimizirajući njihove nejednakosti, izbjegavajući marginalizaciju i utirući im put k društvenoj mobilnosti prema gore. Za neke pak socijalna kohezija predstavlja način na koji „članovi zajednice, definirane u geografskom smislu, žive i rade zajedno“ (Bertelsmann Stiftung, 2013).

Imajući u vidu neke makro indikatore socijalne kohezije (ekonomske, socio-demografske, zdravstvene i dr.) koje navode Acket i dr. (2011) te istraživanja u kojima se u odnos dovode društvena kohezija i integracija (Gowricharn, 2002; Sturgis i dr., 2014), u radu se iznose ključni nalazi istraživanja provedenog 2017. godine u sklopu projekta „Prikupljanje i praćenje baznih podataka za učinkovitu provedbu Nacionalne strategije za uključivanje Roma“ u korist Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade RH.

Rezultati istraživanja, publicirani u studiji *Uključivanje Roma u hrvatsko društvo: istraživanje baznih podataka* (Kunac, Klasnić i Lalić, 2018.), pokazuju da je romsko stanovništvo po svojoj obrazovnoj strukturi, pozicijama na tržištu rada, visokoj razini rizika od siromaštva, lošim životnim (stambenim) uvjetima i s njima povezanim problemima zdravstvenog stanja i smrtnosti, značajno ispod prosjeka većinskog stanovništva. Primjerice, 69% romske djece u dobi od tri do šest godina ne pohađa ni dječji vrtić ni predškolu, a tek 31% mladih u dobi od 15 do 18 godina pohađa srednju školu, dok je broj pripadnika RNM koji pohađaju ili su završili visoko obrazovanje izrazito malen. Zbog lošije obrazovne strukture, ali i zbog predrasuda i diskriminacije u području rada i zapošljavanja, pripadnici RNM ubrajaju se u teže zapošljive osobe pa je tek 18,7% Roma zaposleno. Istraživanje je pokazalo i da 81,2% djece u dobi do 15 godina živi u riziku od siromaštva. Materijalna deprivacija i siromaštvo romske populacije izravno su povezani sa socijalnim odrednicama zdravlja, a velik dio Roma živi u neprimjerenim životnim uvjetima. Sve navedeno zasigurno predstavlja izazov kako za integraciju romske nacionalne manjine tako i koheziju hrvatskog društva u cjelini.

Ključne riječi: *integracija, obrazovanje, romska nacionalna manjina, siromaštvo, socijalna kohezija, zapošljavanje, zdravlje*

Marko Lucić

Odjel za analize i istraživanja Hrvatskog zavoda za zapošljavanje

SEZONSKI POSAO KAO POZIV? USPOREDBA NAMJERE NASTAVKA RADA U SEZONSKIM POSLOVIMA S OBZIROM NA OBRAZOVANJE ZA POSLOVE U SEZONI I RAZINU OBRAZOVANJA

Odluka zaposlenih u uslužnom sektoru da u njemu nastave raditi ključan je neposredni čimbenik kratkoročnog razmjera nedostatka radnika u sezoni. U kontekstu naglašavanja obrazovne politike kao moguće poluge u zadovoljenju sezonske potražnje, cilju nametnutom obrazovnoj politici u javnim raspravama, bitno je utvrditi postoji li i koliki je utjecaj obrazovanja vezanog uz poslove u uslužnom sektoru na ostanak sezonskih radnika u tom krugu poslova. S obzirom na ulogu obrazovne stratifikacije u svijetu rada općenitije, te s obzirom na postavke utjecajne teorije ljudskog kapitala, posebno je zanimljivo ispitati i postoji li kod visokokvalificiranih za poslove u sezoni veća iskazana spremnost na nastavak sezonskog rada u odnosu na visoko obrazovane s iskustvom u istom krugu poslova, ali s drugim područjem obrazovanja.

Nastojimo pružiti odgovor na oba pitanja temeljem sekundarne analize ankete Hrvatskog zavoda za zapošljavanje o iskustvu i zadovoljstvu sa sezonskim poslom na prigodnom, ali sociodemografski (dobno, spolno, obrazovno) uravnoteženom uzorku populacije radnika sa srednjim strukovnim i visokim obrazovanjem koji su se nakon sezonskog posla 2018. prijavili u evidenciju nezaposlenih (N=5.698). Multivarijatna logistička regresija iskazane namjere rada u idućoj sezoni na vezanost zvanja uz uslužne djelatnosti te na sociodemografska obilježja, radne uvjete (plaću, između ostalih) i prethodno iskustvo sezonskog rada kao kontrolne varijable, pokazala je statistički signifikantnu, ali malenu razliku u graničnoj vjerojatnosti iskaza namjere rada u idućoj sezoni između onih „obrazovanih za sezonu“ i onih s obrazovanjem u drugim područjima (3,5 postotnih bodova). Viša razina obrazovanja bila je među svim uključenim kovarijatima najsnažnije negativno povezana s iskazanom namjerom rada u idućoj sezoni. Dodatni modeli s interakcijom razine i vezanosti obrazovanja uz uslužni sektor pokazuju da razmjer razlike nije ovisio o razini obrazovanja. Nalaz se tumači nesklapnošću sezonskih poslova s društvenom institucijom poziva (poklapanjem obrazovanja i zanimanja

kao poželjnom karijernom i životnom cilju), pogotovo kada sezonski poslovi iziskuju visoko obrazovanje, a bez obzira na njegovu vezanost uz sektor.

Ključne riječi: *sezonsko zapošljavanje; obrazovna stratifikacija; radni uvjeti; horizontalna neusklađenost obrazovanja i tržišta rada*

Sven Marčelić

Sveučilište u Zadru

Željka Tonković

Sveučilište u Zadru

Krešimir Krolo

Sveučilište u Zadru

BANALNI KOZMOPOLITIZAM? VRIJEDNOSTI I KULTURNA POTROŠNJA SREDNJOŠKOLACA U JADRANSKOJ HRVATSKOJ

Suvremena istraživanja kulturne potrošnje sve se više bave problematikom kulturne globalizacije. Istraživanja kulturne potrošnje zemalja u nizu zemalja pokazuju da se kao nova linija distinkcije pojavljuje sklonost prema nacionalnoj ili globalnoj kulturi. Pritom se globalna kultura prvenstveno poima kao anglofona. Ovaj se rad stoga temelji na pretpostavci da će se sličan mehanizam pojaviti i u Hrvatskoj.

Istraživanje je provedeno na kvotnom uzorku (spol, tip škole i veličina grada činili su kriterij za određivanje kvote) od 2650 srednjoškolaca završnih godina u šest najvećih gradova Jadranske Hrvatske: Pula, Rijeka, Zadar, Šibenik, Split i Dubrovnik. Predstavljani su rezultati istraživanja koje se baziralo na tri komponente kulturne potrošnje: posjećivanje sadržaja, preferencije glazbenih žanrova glazbe i gledanje televizijskog programa. Vrijednosti učenika mjerene su stavovima prema (post)materijalizmu, socijalnom distancom, stavovima prema rodnim manjinama te stavovima prema religiji i politici. Srednjoškolci su također ispitani i o kulturnoj potrošnji njihovih roditelja, pri čemu se pokazuje jasan utjecaj transmisije kulturnog kapitala. Klusterskom analizom vrijednosnih iskaza izdvojene su tri skupine učenika: tradicionalni, prijelazni i moderni. Potom su klasteri vrijednosti smješteni u kontekst kulturnog ukusa i kulturne potrošnje, pri čemu se pokazalo da na 13 indeksa deriviranih iz nalaza faktorske analize tradicionalni klaster konzistentno po-

kazuje najviše rezultate kod onih tipova potrošnje i ukusa koji se odnose na tradicionalnu kulturu te primarno sadržaje na hrvatskom i regionalnim jezicima, dok se pripadnici modernog klastera izjašnjavaju kao skloniji stranom, globalnom kulturnom sadržaju. Autori za tu povezanost vrijednosti i ukusa u kulturi predlažu pojam banalni kozmopolitizam.

Ključne riječi: *kulturna potrošnja, vrijednosti, tradicionalni kulturni ukus, moderni kulturni ukus, banalni kozmopolitizam*

**Teo Matković
Jelena Ostojić**

TKO ŠTO RADI - PONOVI POGLED DESET GODINA POSLIJE

Nastavljajući se na inicijalno istraživanje (Matković, 2009) o razlikama između dobnih skupina te muškaraca i žena u osnovnim indikatorima participacije na tržištu rada za razdoblje između 1996. i 2006. godine, u ovom radu analiziraju se transformacije tržišta rada jedno desetljeće kasnije. Obuhvaćeni period obilježila je globalna ekonomska kriza i kao i postkrizno razdoblje u kojem su politike rada i zapošljavanja dodatno mijenjale radne i industrijske odnose, ponekad i na gore.

Dok općeniti pokazatelji sugeriraju snažne promjene na tržištu rada uslijed gospodarskih oscilacija, oni vrlo lako mogu prikriti trendove pojedinih segmenata populacije, kao i heterogenost ishoda određenih skupina na tržištu rada. Da bi se dobila sveobuhvatna slika temeljne dinamike unutar tržišta rada i nejednakosti koje na njemu perzistiraju, potrebno je promatrati ishode za pojedine demografske skupine zasebno. Rodna i dobnja obilježja bazične su karakteristike koje segmentiraju populaciju u razmjerno velike skupine, a za čije razlike u ishodima u polju rada postoje teorijske pretpostavke i empirijski nalazi.

U okviru ovog rada usporedit će se kretanje osnovnih pokazatelja na tržištu rada kroz ishode muškaraca i žena te starosnih skupina u razdoblju posljednjih deset godina. Za referentno razdoblje pružit će se uvid u razmjer i strukturu zaposlenosti i tako jasno ocrtati kako su se naznačene promjene odrazile na položaj žena ili pojedinih dobnih skupina u pristupu zaposlenosti, kao i obliku i kvaliteti rada.

Cilj rada je, koristeći se podacima hrvatske ankete o radnoj snazi, utvrditi postoje li razlike između dobnih skupina te populacije muškaraca i žena u nekim dimenzijama participacije na tržištu rada, nejednakosti u položaju u podjeli rada, te oblicima i kvaliteti zaposlenosti. Takva analiza polazišna je točka za daljnja istraživanja čimbenika koji utječu na detektirane razlike, ali i za stvaranje baze za osmišljavanje politika koje bi intervenirale s ciljem smanjenja postojećih nejednakosti.

Ključne riječi: *tržište rada, nejednakosti, kriza, spol, dob, podjela rada, kvaliteta zaposlenosti*

Marko Mrakovčić

Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci

Danilo Vuković

Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu

PRAVOSUDNI SUSTAVI I PRISTUP PRAVDI – POGLEDI IZNUTRA

U ovom radu prikazujemo rezultate istraživanja koje je 2018. godine provedeno metodom online ankete na prigodnim uzorcima pravničkih profesija u Hrvatskoj (N=393) i Srbiji (N=716). Analiziramo stavove pravnika o utjecaju ekonomskog (operacionaliziranog preko razina materijalnog statusa) i socijalnog kapitala (operacionaliziranog preko razina veza i poznanstava) na mogućnost građana da ostvare svoja prava ili interese u pravosudnim sustavima. Pravnici smatraju da razina ekonomskog i socijalnog kapitala koju posjeduje neki pojedinac bitno utječe na njegovu šansu da ostvari svoja prava i interese u našim pravosudnim sustavima. Uz to, regresijske analize pokazuju povezanost između ovih stavova s jedne i povjerenja u institucije i zadovoljstva stanjem i radom pravosuđa s druge strane. Grubo govoreći, niže povjerenje i niži stupanj zadovoljstva imaju oni ispitanici koji smatraju da nizak ekonomski i socijalni kapital bitno umanjuju, a da visok ekonomski i socijalni kapital bitno uvećavaju šanse da pojedinac ostvari svoja prava ili interese. Budući da anketirani pravnici iskazuju nisko povjerenje u institucije i nemalo nezadovoljstvo radom pravosuđa, smatramo da je na djelu svojevrsna unutarnja kriza legitimiteta sustava. Sukladno dobivenim podacima, smatramo da je jedna dimenzija te krize povezana s problematikom pravednosti naših pravosudnih sustava. Naime, sukladno dobivenim rezultatima čini se da ovi sustavi ne is-

punjavaju ona očekivanja i funkcije na kojima počiva demokratska vladavina prava – da svi građani imaju jednak pristup pravu i da zakoni i njihova primjena vrijede jednako za sve. Mi ove nalaze tumačimo u kontekstu „ekscenčne“ postsocijalističke transformacije u kojoj diskursi i prakse političkih i društvenih elita nisu omogućili uspostavu demokratske vladavine prava i izgradnju institucionaliziranih praksi koje bi osiguravale socijalnu pravdu i adekvatan ekonomski i društveni razvoj prema standardima razvijenih demokratskih Zapadnih društava, kakvim naša društva makar na formalnoj razini teže postati.

Ključne riječi: *pravosudni sustav, socijalna pravda, povjerenje u institucije, demokratska vladavina prava, postsocijalistička transformacija*

Krunoslav Nikodem

Odsjek za sociologiju, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Nenad Karajić

Odsjek za sociologiju, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

SOCIJALNA KOHEZIJA U HRVATSKOJ: ANALIZA SOCIOKULTURNE I POLITIČKE DIMENZIJE U RAZDOBLJU OD 1999. DO 2018. GODINE

U teorijskom smislu rad se temelji na različitim teorijskim pristupima koji pretpostavljaju konceptualnu višedimenzionalnost socijalne kohezije. Pritom se uglavnom izdvajaju tri dimenzije socijalne kohezije, a to su sociokulturna, ekonomska i politička. U ovom radu analiziramo sociokulturnu i političku dimenziju. U empirijskom smislu rad se temelji na rezultatima istraživanja trećeg, četvrtog i petog vala međunarodnog projekta *European Values Study* za Republiku Hrvatsku (1999./2000.; 2008./2009. i 2017./2018.). Istraživanja su provedena na reprezentativnim uzorcima punoljetnog stanovništva (N=1003; 1498 i 1477). Sociokulturna dimenzija socijalne kohezije u ovom radu konceptualno obuhvaća područja povjerenja, osjećaja pripadnosti i pripadnosti dobrovoljnim organizacijama i solidarnosti i sastoji se od ukupno 27 indikatora, a politička dimenzija obuhvaća područja zainteresiranosti za politiku i važnosti politike u životu, zatim različite oblike političkih akcija, političke orijentacije, praćenje politike u medijima, te zadovoljstvo razvojem demokracije i načinom upravljanja u Hrvatskoj i sastoji se od ukupno 10 indikatora. Nakon analize na osnovnoj razini usporedbe distribucije postotaka na svakom zasebnom indikatoru, navedene dimenzije socijalne kohezije konstru-

irane su kao indeksi, te ih se dalje analizira s obzirom na četiri prediktorska sklopa u sve tri točke mjerenja. Prediktorski sklopovi obuhvaćaju osnovne sociodemografske karakteristike (7 indikatora), religioznost u širem smislu (14 indikatora), nacionalni identitet (5 indikatora) i moral (20 indikatora). Rezultati pokazuju da u navedenom razdoblju u Hrvatskoj raste povezanost sociokulturne dimenzije socijalne kohezije i religioznosti, morala i nacionalnog identiteta. Kao najznačajniji zasebni prediktori u tom smislu javljaju se važnost religije u životu i prepoznavanje javne uloge crkve, te nacionalni ponos i neodobravanje varanja na porezu i izbjegavanja plaćanja karte u javnom prijevozu. Nadalje, rezultati pokazuju znatno slabiju povezanost političke dimenzije socijalne kohezije i odabranih prediktorskih sklopova. Kao važniji zasebni prediktori ovdje se javljaju viši stupanj obrazovanja, vjerovanje u život poslije smrti i prepoznavanje određenih aspekata javne uloge crkve.

Ključne riječi: *socijalna kohezija, sociokulturna dimenzija, politička dimenzija, religioznost, nacionalni identitet, moral, Hrvatska*

Benjamin Perasović

Institut društvenih znanosti Ivo Pilar

Marko Mustapić

Institut društvenih znanosti Ivo Pilar

MLADI, STIGMA I DRUŠTVENA KOHEZIJA U EUROPSKOM KONTEKSTU: ŠTO NOGOMET IMA S TIM?

Socijalna kohezija determinira kvalitetu života u lokalnoj zajednici i društvu u cijelosti, te ujedno ukazuje na karakter odnosa ključnih društvenih aktera i njihovom opredijeljenost za opće dobro. Skupine mladih, posebice supkulturalne, koje se percipira kao društveno neprihvatljive izložene su marginaliziranosti i latentnom konfliktu s lokalnom zajednicom ili društvom u cijelosti. U sklopu Horizon 2020 projekta PROMISE (*'Promoting youth involvement and social engagement'*) proveli smo istraživanje o oblicima društvenog aktivizma mladih vezanih uz djelovanje NK Varteks i ultras skupine White Stones u Varaždinu. U razdoblju od listopada 2016. do siječnja 2018. proveli smo etnografsko istraživanje, pri čemu smo imali 53 dnevnička zapisa (uključujući 21 domaću i gostujuću utakmicu NK Varteksa) i 25 dubinska intervjua pripadnika White Stones. Projekt 'PROMISE' istražuje mlade u Europi koji su u konfliktom od-

nosu sa društvom u kojem žive, često stigmatizirani, sa posebnim fokusom na proces u kojem dio mladih kroz konflikt stvara određenu društvenu inovaciju. Na temelju podataka prikupljenih navedenim istraživanjem, autori će govoriti o sličnostima i razlikama aktivizma mladih vezanih uz djelovanje NK Varteks, uspoređujući ga sa srodnim oblicima aktivizma mladih širom Europe, također ispitanih etnografskim istraživanjem mladih u razdoblju od 2016. do 2018. u: Slovačkoj (migranti-povratnici), Italiji (kulturni centar u najsiromašnijem predgrađu Napulja), Finskoj (alternativni kulturni centar u Helsinkiju), Španjolskoj (alternativni oblici stanovanja) i Estoniji (mladi iz Seto regije). Za razliku od raznovrsnih elemenata posredovanja aktivizma mladih u pet drugih zemalja, u Hrvatskoj je presudnu ulogu u oblikovanju novog društvenog aktera odigrao nogomet, zapravo osnivanje tzv. 'AMF' nogometnog kluba od strane samih navijača, što kod nas predstavlja prvi takav primjer. Cilj ovog izlaganja jest usporedba ključnih nalaza iz etnografskog istraživanja 'AMF' nogometnog kluba i ultras supkulture, koji se odnose na društveni konflikt i društvenu koheziju, s oblicima aktivizma mladih na odabranim lokacijama u Europi.

Ključne riječi: *mladi, kohezija, konflikt, supkultura, nogomet, etnografija*

Mirko Petrić

Sveučilište u Zadru

Željka Zdravković

Sveučilište u Zadru

Inga Tomić-Koludrović

Institut društvenih znanosti Ivo Pilar – Područni centar Split

POSTAVKA O DRUŠTVENOJ KOHEZIJI U KULTURNIM POLITIKAMA, NA PRIMJERU HRVATSKE

Unatoč dugoj tradiciji u sociološkoj znanosti te brojnim preispitivanjima koja je doživio u njezinoj novijoj povijesti, u području kulturne politike pojam „društvene kohezije“ nema široko prihvaćeno i „dionicima“ jasno značenje, kakvo bi u tom području trebalo očekivati. Ovo je osobito primjetno u onom dijelu javnih politika koje pristupaju kulturi kao pretežno „ekonomskoj temi“, kojima je središnji trop tzv. „kreativna ekonomija“ i koje su od sredine 1990-ih do danas postale „globalnom ortodoksijom“ (Schlesinger, 2016). Potreba „izoštavanja leća“ pod kojima se promatraju postavke koje

se tiču „kulture, povezanosti i društvene kohezije“ (Baeker, 2002) konstatirana je već na početku pohoda „kreativnih industrija“ i „kreativne ekonomije“, no do današnjih dana izostaje u dokumentima koji se tiču kulturnih politika. To vrijedi i za dokumente Europske unije, uključujući i onaj ciljano posvećen „proučavanju ekonomije kulture u Europi“ (KEA 2006). U priopćenju se pokazuje da je postavka o „društvenoj koheziji“ koju bi trebale stvoriti kulturne djelatnosti usmjerene prvenstveno na dohodovnost neutemeljena u realnosti i potrebama hrvatskog društva. Takav se zaključak utemeljuje u teorijskom razmatranju o implikacijama pojmova „društvene kohezije“ i različitih oblika „kreativne ekonomije“, Reckwitzovom (2017) objašnjenju dobitnika i gubitnika postindustrijske tranzicije, proturječnoj upotrebi pojma „kultura“ u kulturnim politikama, te empirijskoj građi o kulturnoj potrošnji u Hrvatskoj i klasnoj strukturi hrvatskog društva, prikupljenoj anketnim ispitivanjima na nacionalno reprezentativnom uzorku, provedenima 2015. (SNFS SCOPES 152626) te 2018. godine (GENMOD, HRZZ-IP-2016-06-6010). Zaključak je da se - umjesto povećavanja „društvene kohezije“ očekivanog u političkoj retorici – daljnjom gradnjom kulturnih politika na ciljevima zaostalim iz Lisabonske agende (2000), može samo povećati društvena polarizacija. S obzirom na realnosti hrvatskog društva, postavke Nove europske agende za kulturu (2018), koje prepoznaju i naglašavaju njezinu društvenu vrijednost, bile bi primjerenije željenoj svrsi.

Ključne riječi: *Hrvatska, kulturna politika, kreativne industrije, kreativna ekonomija, društvena kohezija*

Nikola Petrović

Institut za društvena istraživanja u Zagrebu

EUROPEIZACIJA I OGRANIČENA POLARIZACIJA HRVATSKOG DRUŠTVIA

Čini se da će nadolazeći izbori za Europski parlament biti prvi koji upućuju na mogućnost snažnije polarizacije hrvatskih stranaka u njihovom odnosu prema Europskoj uniji. U izlaganju će se analizirati na koji su način povijesni i ideološki uzroci europeizma i euroskepticizma prisutni u drugim zemljama članicama, relevantni za moguću polarizaciju ili njezino ograničavanje. Koristeći rezultate anketnih istraživanja, analize ideološkog diskursa (stranački programi, izjave i tekstovi političke i intelektualne elite) i biografske metode

prikazat će se tendencije razvoja europeizma i euroskepticizma u hrvatskom društvu.

Značajni povijesni događaji poput Drugog svjetskog rata, propasti imperijalnih carstava, uspostave desnih i lijevih diktatura, utjecali su na razvoj i europeizma i euroskepticizma u brojnim državama članicama Europske unije. Interpretacije tih događaja još i danas oblikuju suprotstavljene stavove o europskoj integraciji. Za hrvatske stavove prema Europskoj uniji značajna je usporedba s državama južne i istočne periferije Europe u kojima su uspostave desnih i lijevih diktatura često bile povezane i s osjećajem izdaje od strane Zapada kod određenih političkih grupa. Hrvatska povijest 1990-ih i posebice Domovinski rat tijekom kojeg su bili prisutni i osjećaji povratka u Europu i osjećaji izdaje od strane Zapada utjecali su na složen odnos prema Zapadu i EU. Hrvatsko sudjelovanje u ratu u Bosni i Hercegovini, pak, omogućuje usporedbu s utjecajima suočavanja s prošlosti na narrative europeizma i euroskepticizma u brojnim EU članicama.

Povijesni lomovi često su utjecali i na ideološke konverzije, tj. napuštanje centralnih koncepata raznih političkih ideologija, kojima su akteri iz političke i intelektualne elite izvorno pripadali, te preuzimanje ideje europskog ujedinjenja kao centralnog koncepta. Ti su procesi kroz cijelu povijest europske integracije bili značajan faktor u razvoju brojnih aktera europeizma, no u hrvatskom su društvu koje je u 20. stoljeću imalo duga razdoblja ideološkog monizma manje prisutni, iako su znali imati polarizirajući utjecaj.

Specifičnost Hrvatske kao postkonfliktnog društva i složena geopolitička situacija ograničavaju dinamiku europeizma i euroskepticizma u hrvatskom društvu, a što je situacija koju bi se moglo označiti kao euroambigvitet. S druge strane europeizacija hrvatskog društva i političkog sustava i stvaranje europske javne sfere pridonose sve većoj zastupljenosti europskih tema u političkom nadmetanju i tako stvaraju uvjete za rastuću polarizaciju.

Ključne riječi: *Europeizam, euroskepticizam, ograničena polarizacija, europeizacija, Domovinski rat, izdaja od strane Zapada*

Jelena Puđak

Institut društvenih znanosti Ivo Pilar

Dražen Šimleša

Institut društvenih znanosti Ivo Pilar

MOTIVACIJE I VRIJEDNOSTI RADNIKA U DRUŠTVENIM PODUZEĆIMA

Društveno poduzetništvo i ekonomija u sve većem broju zemalja svijeta postaju prepoznatljiv i prihvaćeni kao ekonomsko-poslovni model kojemu glavni cilj nije gomilanje profita nego ispunjavanje socijalne odnosno društvene misije. U Aktu o jedinstvenom tržištu II (EC, 2012), Europska komisija izdvojila je društveno poduzetništvo kao jedan od stupova novog razvoja Europe, povezujući ga sa socijalnom kohezijom i rastom povjerenja potrošača.

Društveno poduzetništvo je široki koncept koji obuhvaća raznolike ekonomske modele kao i raznolike organizacije društvenog poduzetništva i ekonomije. Zajedničko svim ovim modelima i organizacijama je, pored ostvarivanja društvenog utjecaja, reinvestiranja dobiti u projekte od javnog značaja te uključivanja marginaliziranih skupina, i participativno demokratsko upravljanje koje u središte stavlja radnika te na taj način mijenja ekonomiju ne samo za konzumente već i za one koji ju su-kreiraju. Iskustvo rada u društvenom poduzeću, motivacije za rad i vrijednosti koje dijele radnici su stoga u fokusu ovdje predstavljenog istraživanja.

Kvalitativnim istraživanjem obuhvatili smo devet socijalnih zadruga kako bismo interpretirali iskustva rada u društvenom poduzetništvu iz perspektive samih radnika. Značenje društvenog poduzetništva konstruira se kroz osobne definicije, motivaciju za rad u društvenom poduzeću te kroz prethodno ili naknadno internalizirane vrijednosti. Osim što je direktno povezana sa motivacijom i vrijednostima zaposlenika, suradnja sa zajednicom te unutar i između poduzeća vitalni je segment društvenog poduzetništva, posebice u kontekstu odnosa sa lokalnom zajednicom i korisnicima. Posljednja kategorija koju smo analizom izdvojili odnosi se na način na koji sugovornici opisuju radne uvjete, (ne)zadovoljstvo na radnom mjestu, kvalitetu života te osjećaj ispunjenosti. Iz rezultata istraživanja može se zaključiti kako sugovornici/radnici u društvenim poduzećima daju prednost intrinzičnim motivacijama i intrinzičnim vrijednostima vezanim uz radno mjesto, pozitivno opisuju uv-

jete rada u društvenom poduzetništvu, te dijele percepciju porasta kvalitete života od kada rade u društvenom poduzeću.

Ključne riječi: *društveno poduzetništvo, motivacija, intrinzične vrijednosti, akteri, uključenost marginaliziranih skupina*

Zoran Šućur

Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Studijski centar socijalnog rada

Zdenko Babić

Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Studijski centar socijalnog rada

PRIDONOSI LI REGIONALNI SOCIJALNI RAZVOJ U HRVATSKOJ JAČANJU ILI SLABLJENJU SOCIJALNE KOHEZIJE?

Socijalni razvoj predstavlja difuzan koncept, ali je izvjesno da jezgru socijalnog razvoja čine programi i mjere socijalne zaštite. Prema Ustavu RH, za razvoj socijalne zaštite odgovorna je središnja vlast, ali i jedinice područne i lokalne samouprave. Ekonomski i socijalni razvoj međusobno su povezani, pa je često slučaj da ekonomske nejednakosti prate socijalne nejednakosti (nejednak pristup socijalnim pravima).

Cilj je rada utvrditi kako su sredstva socijalne zaštite na regionalnoj razini raspodijeljena među jedinicama regionalne samouprave: županijama i analitičkim regijama. Pritom je važno istražiti postoji li povezanost između razine izdataka za socijalnu zaštitu i pokazatelja socioekonomskog razvoja kao što su BDP per capita ili stope siromaštva. Isto tako, cilj je saznati stvaraju li ekonomske nejednakosti samo dodatne socijalne nejednakosti ili veće socijalne potrebe rezultiraju i većim socijalnim izdacima. Zasebnim istraživanjem prikupljeni su podaci o troškovima socijalne zaštite od jedinica lokalne i područne samouprave (županija, gradova i općina) za 2017. godinu, koristeći Eurostatov koncept socijalne zaštite, sukladno ESSPROS metodologiji.

Rezultati pokazuju da postoje izražene nejednakosti u socijalnoj potrošnji na regionalnoj razini. Grad Zagreb troši gotovo polovinu sredstava lokalne države za socijalnu zaštitu, a zagrebačka regija s udjelom stanovništva od 28% troši više od 52% sredstava socijalne zaštite na razini lokalne države. Na suprotnom kraju nalazi se regija istočne Hrvatske s udjelom u stanovništvu

od 18% koja troši tek 5% ukupnih izdataka socijalne zaštite na lokalnoj razini. To znači da postoji pozitivna korelacija između razine razvijenosti županije i ulaganja u programe socijalne zaštite te negativna korelacija između stope rizika od siromaštva i potrošnje na socijalnu zaštitu po glavi stanovnika.

Nerazvijenije regije susreću se s većom razinom socijalnih izazova/problema i trebaju veću socijalnu intervenciju, ali raspolažu s nedovoljno sredstava za financiranje socijalnih programa. Time nastaje problem dvostruke nejednakosti: ekonomske nejednakosti prate socijalne nejednakosti, koje umanjuju šanse slabije razvijenih regija da pruže sličnu razinu socijalne zaštite kao razvijenije regije.

Ključne riječi: *lokalna i regionalna samouprava, socijalna zaštita, regionalni socijalni razvoj, socijalne nejednakosti, socijalna kohezija.*

Inga Tomić-Koludrović

Institut društvenih znanosti Ivo Pilar – Područni centar Split

Predrag Cvetičanin

Univerzitet u Nišu

Mirko Petrić

Sveučilište u Zadru

Željka Zdravković

Sveučilište u Zadru

Adrián Leguina

Loughborough University

KLASNA STRUKTURA POST-TRANZICIJSKOG HRVATSKOG DRUŠTVA

U priopćenju se iznosi prikaz klasne strukture hrvatskog društva nakon postsocijalističke tranzicije, dobiven primjenom metodologije temeljene na iskustvima bourdieovske analize te pristupa diferencijalne povezanosti *Cambridge Stratification Group*. U razradu primijenjene metodologije pošlo se od prethodno pribavljene spoznaje da u post-tranzicijskom hrvatskom društvu klasne razlike nisu internalizirane na način usporediv s onim u društvima s dužom tradicijom i manje idiosinkratičkim obilježjima klasnih odnosa, te da prethodno korišteni teorijski okviri i metodologije u ovom slučaju nisu prikladni za analizu. Istraživanju se pristupilo polazeći od Cvetičaninova

pojma „egzistencijalne klase“ kao mjere ukupne društvene nejednakosti, temeljene ne samo na ukupnom obujmu ekonomskog, društvenog, kulturnog i političkog kapitala te njihove kompozicije, nego i rodnog i dobnog profila kućanstva te mjesta boravka. Ovakvom je tumačenju klase pridodana potreba utvrđivanja kontakata i društvenih granica među grupama, te postojanja sličnosti i razlika u životnim stilovima, kako bi se ovjerilo bliže li se dobiveni statistički konstrukti („klase na papiru“, „objektivne klase“) pojmu društvene klase prepoznatljive u stvarnom društvenom prostoru. Empirijska građa na kojoj su obavljene analize prikupljena je anketnim ispitivanjima na nacionalno reprezentativnom uzorku, provedenima 2015. (SNFS SCOPES 152626) te 2018. godine (GENMOD, HRZZ-IP-2016-06-6010). Podaci su podvrgnuti analizi višestrukih podudarnosti, hijerarhijskoj klsterskoj analizi i multidimenzionalnom skaliranju. Analizom su utvrđena područja društvenog prostora pod dominacijom različitih (stabiliziranih) kombinacija kapitala, te da se pojavljuju na isti način iz empirijske građe prikupljene 2015. i 2018. godine. Utvrđeno je također da među društvenim klasama postoje granice određene međusobnim druženjem i vjenčavanjem, a na simboličkoj razini razlikama u stilovima života. U analiziranim uzorcima utvrđeno je postojanje četiriju egzistencijalnih i dviju društvenih klasa: dvije „niže“ egzistencijalne klase mogu se vidjeti kao urbana i ruralna frakcija društvene klase siromašne kapitalima, a dvije „srednje“ egzistencijalne klase kao društvena i kulturna frakcija društvene klase srednje bogate kapitalima.

Ključne riječi: *Hrvatska, post-tranzicija, klasa, Bourdieu, diferencijalna povezanost, životni stil*

Inga Tomić-Koludrović

Institut društvenih znanosti Ivo Pilar – Područni centar Split

Ivan Puzek

Sveučilište u Zadru

Mirko Petrić

Sveučilište u Zadru

PARTNERSKI ODNOSI U HRVATSKOJ S MOTRIŠTA TEORIJA RODA I RAZVOJA

U priopćenju se iznose rezultati analize podataka o partnerskim odnosima u Hrvatskoj te njihova interpretacija s motrišta teorija roda i razvoja (engl. akronim GAD). Prema postavkama tih teorija, koje su posljednjih desetljeća istisnule pristupe usredotočene samo na položaj žena u ekonomskom i društvenom razvoju (tzv. WID i WAD), potrebno je proučavati odnose muškaraca i žena u pojedinom razvojnom kontekstu te mjere javnih politika donositi na temelju ustanovljene razine njihove ravnopravnosti. Važna postavka teorija koje čine GAD pristup jest da se društveni razvoj i poboljšanje položaja žena ne mogu ostvariti ako se ne promijene i stavovi, vrijednosti i prakse muškaraca. U središtu GAD pristupa stoga su konstrukcije muškosti i ženskosti te rodnih odnosa. U ovom priopćenju analiziraju se i interpretiraju odabrani indikatori partnerskih odnosa u Hrvatskoj u cjelini te u različitim hrvatskim regijama i tipovima naselja. Podaci su prikupljeni anketnim ispitivanjem na nacionalno reprezentativnom uzorku, provedenim 2018. godine u okviru projekta GENMOD (HRZZ-IP-2016-06-6010). U priopćenju se iznose i raspravljaju odgovori žena i muškaraca o tome što je važno za uspješan odnos, o aktivnostima koje donose zadovoljstvo u odnosu, mogućnostima razgovora o problemima, egalitarnosti stavova o podjeli rada u kućanstvu te drugim indikatorima moći u partnerskom odnosu. Iako su utvrđene mnoge rodne neravnopravnosti, na temelju obavljenih analiza može se zaključiti da se partnerski odnosi u Hrvatskoj ne mogu reducirati na patrijarhalni model. S druge strane, pokazuje se da su uloge u partnerskim odnosima Hrvatskoj još uvijek u znatnoj mjeri rodno određene, što iz perspektive razvojnih politika predstavlja prepreku promjenama odnosa moći. Opće tendencije značajno variraju s obzirom na pojedine strukturne pokazatelje, posebice s obzirom na nejednakosti u ekonomskoj sferi, što upućuje na to da bi buduće javne politike trebale ciljano usmjeriti.

Ključne riječi: *Hrvatska, partnerski odnosi, teorije roda i razvoja, javne politike*

Tijana Trako Poljak

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

POLJOPRIVREDNE ZADRUGE KAO OBLIK RAZVOJA SOCIJALNE KOHEZIJU U HRVATSKOM DRUŠTVU

Zadruga se zakonom definira kao „dragovoljno, otvoreno, samostalno i neovisno društvo kojim upravljaju njezini članovi, a svojim radom i drugim aktivnostima ili korištenjem njezinih usluga, na temelju zajedništva i uzajamne pomoći ostvaruju, unapređuju i zaštićuju svoje pojedinačne i zajedničke gospodarske, ekonomske, socijalne, obrazovne, kulturne i druge potrebe i interese i ostvaruju ciljeve zbog kojih je zadruga osnovana“. U Hrvatskoj zadruge imaju dugu i složenu prošlost. Međutim, bez obzira na njihova razdoblja većeg ili manjeg uspjeha, pa i potpunog sloma, održale su se kao relevantan oblik društvenog udruživanja do danas. U izlaganju ćemo prvo kratko predstaviti zadrugarstvo kao oblik razvoja socijalne kohezije. Zatim ćemo se kratko osvrnuti na povijesni razvoj i trenutno stanje zadrugarstva u Hrvatskoj, s posebnim naglaskom na poljoprivredne zadruge. U glavnom dijelu izlaganja predstaviti ćemo rezultate kvalitativnog empirijskog istraživanja provedenog 2017. godine metodom intervjua (24 zadruge, 43 intervjua) s članovima postojećih poljoprivrednih zadruga u Hrvatskoj. Istraživanje je provedeno u sklopu projekta „Čimbenici uspješnosti i modeli suradnje zadruga u Hrvatskoj“ (voditeljica: doc. dr. sc. Jasmina Božić), uz potporu Sveučilišta u Zagrebu. Rezultati daju uvid u razloge i prednosti ovog oblika društvenog udruživanja, ali i ukazuju na prepreke i probleme s kojima se članovi zadruga danas suočavaju, odnosno na razloge njihove veće ili manje uspješnosti u postizanju ekonomskih i socijalnih interesa i ciljeva.

Ključne riječi: *zadrugarstvo, poljoprivredne zadruge, društveno udruživanje, društvena solidarnost, Hrvatska*

Davorka Vidović

Fakultet političkih znanosti, Sveučilište u Zagrebu

Marita Grubišić-Čabo

Institut za društvena istraživanja u Zagrebu

ULOGA UČENIČKIH ZADRUGA U PROCESIMA IZGRADNJE SOCIJALNE KOHEZIJE

Učeničke zadruge imaju dugu tradiciju u Hrvatskoj i predstavljaju gotovo jedinstven model unutar odgojno-obrazovnog sustava u svijetu. U Hrvatskoj danas djeluje preko 550 učeničkih zadruga u osnovnim i srednjim školama. U učeničkim zadrugama učenici uče i oponašaju sve aktivnosti stvarnog poduzeća, ali i slijede temeljna zadružna načela u kojima svi članovi ravnopravno sudjeluju u upravljanju i demokratskom odlučivanju. Osim toga, učeničke zadruge igraju važnu komponentu stvaranju suradnje s lokalnom zajednicom. Istraživanja o učeničkim zadrugama su rijetka i postojeća literatura uglavnom daje uvide u ulogu učeničkih zadruga u pedagoškim procesima (Munjiza, 2008; Jagodić i Seršić, 2012) ili ukazuju na važnost prepoznavanja uloge učeničkih zadruga u učenju o društvenom poduzetništvu (Tkalec, Quien i Posavec, 2013). Novija istraživanja mladih u Hrvatskoj ukazuju na porast političke i društvene participacije mladih, no još uvijek se osjećaju izrazito marginalizirano u procesima odlučivanja izvan obiteljskog i prijateljskog okruženja (Ilišin i Spajić-Vrkaš, 2017). Stoga ovaj rad tematizira učeničke zadruge u kontekstu socijalne kohezije te pokušava prepoznati njihovu ulogu kao mjesta gdje djeca i mladi mogu sudjelovati u proizvodnim, ali i upravljačkim procesima. Nalazi ovog rada ukazuju na načine na koje sudjelovanje u učeničkoj zadruzi potiče participaciju mladih te vrijednosti poput solidarnosti, suradnje, povjerenja i brige za zajednicu, što u konačnici može doprinosti socijalnoj koheziji. Rad se temelji na eksplorativnom istraživanju provedenom od listopada 2018. do siječnja 2019. godine. Metode korištene za prikupljanje podataka uključivale su fokus grupe s učenicima zadrugarima, na prigodnom uzorku od 10 učeničkih zadruga iz pet geografskih regija te polu-strukturirane intervjuje s voditeljima zadruga i predstavnicima potpornih organizacija (ukupno 11 intervjuja). Podaci su transkribirani i analizirani koristeći NVivo program za kvalitativnu analizu.

Ključne riječi: *učeničke zadruge, socijalna kohezija, participacija, solidarnost, socijalni kapital, participacija, mladi*

Milica Vučković

Fakultet političkih znanosti

Kosta Bovan

Fakultet političkih znanosti

Marko Kovačić

Institut za društvena istraživanja u Zagrebu

TKO, KAD, GDJE I S KIM – KOMORE JEKE KAO PREDIKTORI RADIKALIZACIJE MLADIH

Mnogi znanstvenici i stručnjaci (Geeraerts, 2012; Koehler, 2014; Morris, 2016; Pauwels et al., 2014; Windsor, 2018) već desetljećima pokušavaju ustvrditi važnost Interneta u procesu radikalizacije. Većina ih se slaže da Internet može imati važnu ulogu u olakšavanju procesa radikalizacije, čak i u osnaživanju samog procesa, ali i da Internet ne može sam provoditi proces. Tako von Behr et al. (2013) ističu da Internet treba promatrati kao model, tj. način radikalizacije, a ne kao jedinstvenu metodu radikalizacije. Jedan od tih načina radikalizacije putem Interneta bi svakako bilo nastajanje tzv. komora jeke (*echo rooms* ili *echo chambers*). Komore jeke su prostori na internetu u kojima pojedinci mogu susresti svoje istomišljenike (Geeraerts, 2012: 26). U takvim homogenim grupama se normaliziraju ponašanja i stavovi koji bi u offline svijetu naišli na osudu i društveno neprihvaćanje (Weimann, 2006: 116), te se konstantno osnažuju ista mišljenja i argumenti što sve može povećati rizik za nasilnu radikalizaciju (Wojcieszak, 2010b). U istom kontekstu, AIVD (2006 citirano u Pauwels et al., 2014: 73) govori o formaciji tzv. ideoloških geta, u kojima je ostatak društva potpuno zanemaren, a argumenti za i protiv su potpuno pojednostavljeni i prikazani kroz binarne izjave. AIVD ističe kako upravo zbog toga raste popularni i polarizirajući diskurs koji je osobito privlačan mladima, a koji u nekim slučajevima može voditi povećanoj radikalizaciji (ibid).

Oslanjajući se na navedenu literaturu koja govori o opasnosti zatvaranja u komore jeke, na podatke koji govore kako se mladi u Hrvatskoj većinom informiraju upravo preko Interneta i društvenih mreža te da imaju brojne karakteristike koje pozitivno koreliraju s nekim prediktorima radikalizacije, cilj rada je istražiti jesu li mladi u Hrvatskoj uistinu zatvoreni u komore jeke te ako jesu, gdje se većinom događaju ti susreti. Kombinirajući podatke pri-

kupljene analizom podataka nastalih kvantitativnim istraživanjima mladih s kvalitativnom metodologijom fokus grupa s mladima diljem cijele Hrvatske, rad će pokazati strukturu i dinamiku interakcije mladih međusobno te objasniti utjecaj tih obrazaca interakcije na njihove procese radikalizacije.

Ključne riječi: *komore jeke, polarizacija, mladi, društvene mreže, Internet, radikalizacija*

Jana Vukić

Odsjek za sociologiju, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Dino Vukušić

Institut društvenih znanosti Ivo Pilar

Andrej Ivan Nuredinović

Odsjek za sociologiju, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

ALTERNATIVNI URBANI PROSTORI NA PRIMJERU ZAGREBA

Odnos simboličke i fizičke komponente urbanog prostora te procesi konstituiranja prostora (Löw) i prisvajanja prostora (Bourdieu) u fokusu su ovoga rada. Relacijski pristup prostoru u urbanoj sociologiji pruža uvid u procese konstituiranja prostora kao apstraktne kategorije, čije su značajke izravno vidljive u konkretnim mjestima. Na primjeru grada Zagreba ukazuje se na postojanje alternativnih prostora (kao apstraktnih konstrukata), koji postoje paralelno s dominantnom slikom grada kao zajedničkog dobra. Takvi, alternativni prostori, pokazuju drugačiju sliku u kojoj grad nije jedinstveni, zajednički prostor nego prostor dominacije određenih aktera i društvenih grupa nad ostalima, posebice nad subkulturnim i marginaliziranim skupinama. Simboličko značenje određenih dijelova grada pokazuje se kao važna odrednica procesa prisvajanja prostora od strane dominantnih aktera i grupa, kao i procesa marginalizacije ostalih, odnosno različitih (primjerice subkulture ili beskućnici). Simbolička značenja i društveni odnosi izravno se translateraju u prakse i načine korištenja mjesta te prisutnost i vidljivost određenih društvenih grupa u njima. U izlaganju se analiziraju rezultati etnografskih istraživanja subkulture navijača (*BBB*) i mladih (*Medika*), provedenih 2016. i 2018. godine. Simbolička dominacija se analizira na prostornom pozicioniranju navedenih subkultura te njihove fizičke i simboličke prisutnosti u prostoru.

ru grada Zagreba. Demokratski model grada morao bi uključivati i omogućavati koegzistenciju različitih prostora u simbolički važnim mjestima poput središta grada, dakle, grad bi trebao biti zajedničko dobro svih građana, pa je u tom smislu na navedenim primjerima analizirana društvena kohezija i faktori koji na nju utječu - pozitivno ili negativno.

Ključne riječi: *konstituiranje prostora, mjesta, simbolička dominacija, subkulture, marginalizacija*

Krešimir Žažar

Odsjek za sociologiju, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Jasminka Lažnjak

Odsjek za sociologiju, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Davorka Matić

Odsjek za sociologiju, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

ZADRUGE U HRVATSKOJ – NEUČINKOVIT, NEPOŽELJAN ILI NEPREPOZNAT ORGANIZACIJSKI OBLIK?

Premda zadružno poslovanje na području Hrvatske ima izdašnu tradiciju koja seže još u 19. stoljeće, prijeporno je pitanje u kojoj mjeri se danas zadruge pojavljuju kao preferirana i efikasna poduzetnička organizacijska forma. S ciljem ispitivanja raznolikih aspekata djelovanja zadruga, na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu iniciran je znanstveno-istraživački projekt „Uloga jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave u razvoju zadrugarstva“. Ovaj rad donosi nalaze jedne etape empirijskog istraživanja u okviru koje je tijekom studenog i prosinca 2018. godine provedeno kvalitativno istraživanje na području Međimurske odnosno Sisačko-moslavačke županije. Na temelju metode polustrukturiranog intervjua provedenog na neprobabilističkom namjernom uzorku od desetak sugovornika različitog profila (reprezentanata zadruga, predstavnika jedinica regionalne i lokalne samouprave, djelatnika razvojnih agencija i sl.) ispitivao se širok dijapazon aspekata djelovanja zadruga u navedenim mikro sredinama od kojih je Međimurska županija apostrofirana kao jedna od razvijenih mikro regija dok je Sisačko-moslavačka županija detektirana kao primjer manje razvijene sredine u Hrvatskoj. Konkretno, istraživanje je nastojalo ispitati u kojoj se mjeri

zadruga pojavljuju kao relevantni dionik društvenog razvoja na regionalnom/lokalnom nivou, dijagnosticirati odrednice društvenog okruženja (eksterne faktore) koje imaju pozitivne odnosno negativne učinke na poslovanje zadruga, ali detektirati i intra-organizacijske čimbenike (interne faktore) koji djeluju na poslovne te ukupne performanse zadruga. Preliminarni nalazi istraživanja ukazuju da se kao prepreka uspješnijem djelovanju zadruga pojavljuju određeni strukturni čimbenici kao što su nedostatno jasan i učestalo promjenjiv regulativni okvir, neinformiranost poslovnih subjekata o potencijalima zadružnog organiziranja, neprepoznavanje zadruga kao specifičnog organizacijskog oblika, izostanak sistematizirane potpore radu zadruga ali i određeni kulturni čimbenici poput stanovitog skepticizma samih članova/ica zadruga spram sudjelovanja u zadružnoj organizaciji. Potonji nalaz ukazuje na zamjetan deficit društvenoga kapitala što se može vezivati uz određene značajke dominantne kulturne matrice u kojoj je prisutan stanovit zazor spram zadrugarstva. Komparativna crtica između dva uspoređivana slučaja indicira da nisu prisutne suštinske razlike u načinu funkcioniranja zadruga u razmatranim županijama.

Ključne riječi: *zadruga, insuficijentna institucionalna podrška, društveni kapital, kulturna prtljaga*

Drago Župarić-Iljić

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Margareta Gregurović

Institut za migracije i narodnosti

Dean Ajduković

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Dinka Čorkalo Biruški

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Jelena Matić Bojić

Institut za društvena istraživanja u Zagrebu

IZAZOVI ZA SOCIJALNU KOHEZIJU U PROCESU INTEGRACIJE IZBJEGLICA:

PERSPEKTIVE IZBJEGLICA I AKTERA UNUTAR LOKALNIH ZAJEDNICA

Posljednjih pet godina hrvatsko društvo suočilo se s povećanim i masovnijim brojem dolazaka raseljenih prisilnih migranata, dok se već unazad petnaest godina kontinuirano omogućava prihvata i odobrenje izbjegličke zaštite za tu populaciju. Posljedično, to može voditi ne samo njihovom priželjkivanom uključivanju u društvo, nego ponekad i ka umanjivanju solidarnosti prema izbjeglicama pomoću koje bi trebalo graditi povjerenje, suživot i interkulturalne odnose koje donosi jezična, etnička, vjerska i kulturna raznolikost u zajednicama u koje se trebaju integrirati. Putnam (2000) čak tvrdi da etnička i kulturna različitost koju donosi imigracija, ako se u smislu javnih politika i mjera pravilno ne odnosi prema njoj, može sniziti socijalni kapital, povjerenje i socijalnu koheziju unutar lokalnih zajednica i susjedstva, a povećati etnocentrizam, predrasude, etničke i klasne podjele. Opsežno nacionalno istraživanje o preduvjetima integracije izbjeglica (azilantima i osoba pod supsidijarnom zaštitom) provedeno je unutar uzorka od 30 lokalnih zajednica u Hrvatskoj. Metodom polustrukturiranog intervjua i fokusnih grupa obuhvaćeno je preko dvjesto aktera u sustavu integracije i 26 izbjeglica iz različitih zemalja porijekla. Primjenom metode tematske analize sadržaja rezultati su grupirani u četiri tematska područja, te upućuju na brojne izazove s kojima se lokalne zajednice susreću u procesu integracije izbjeglica te u radu na socijalnoj koheziji među domicilnim i novouseljenim sugrađanima. U izlaganju se usmjeravamo na prikaz i analizu kapaciteta i potreba lokalnih zajednica, te potreba i perspektiva samih izbjeglica. Kvaliteta izbjegličke zaštite na

nacionalnoj razini upućuje na relativnu nepripremljenost lokalnih zajednica za osmišljavanje, donošenje i provođenje integracijskih mjera za osobe pod međunarodnom zaštitom. Stoga, nerijetko proces integracije izbjeglica u lokalnim zajednicama prihvata karakteriziraju nedostaci unutar institucionalnog sustava koji rezultiraju otežanom participacijom ili socijalnim, ekonomskim i političkim isključivanjem izbjeglica iz širih društvenih procesa. Ipak, pojedinačni primjeri dobre prakse mogu voditi daljnjem razvijanju modela za osnaživanje socijalne kohezije u lokalnim zajednicama, kao i pozitivnim pomacima u lokalnim primjenama nacionalne integracijske politike.

Ključne riječi: *izbjeglice, lokalne zajednice, integracija, azil, socijalna kohezija*

LISTA SUDIONIKA I SUDIONICA

RBR.	IME	PREZIME	E-MAIL	INSTITUCIJA
1	Mirjana	Adamović	mirjana@idi.hr	Institut za društvena istraživanja u Zagrebu
2	Dean	Ajdković	dean.ajdukovic@ffzg.hr	Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
3	Branko	Ančić	branko@idi.hr	Institut za društvena istraživanja u Zagrebu
4	Zdenko	Babić	zdenko.babic@pravo.hr	Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Studijski centar socijalnog rada
5	Nikola	Baketa	baketa@idi.hr	Institut za društvena istraživanja u Zagrebu
6	Branislava	Baranović	baranov@idi.hr	Institut za društvena istraživanja u Zagrebu
7	Valerija	Barada	vbarada@unizd.hr	Sveučilište u Zadru, Odjel za sociologiju
8	Danijel	Baturina	danijel.baturina@pravo.hr	Studijski centar socijalnog rada, Pravni fakultet Zagreb
9	Gojko	Bežovan	gojko.bezovan@pravo.hr	Pravni fakultet u Sveučilišta Zagrebu
10	Paško	Bilić	pasko@irmo.hr	Institut za razvoj i međunarodne odnose
11	Ozren	Biti	ozren@ief.hr	Institut za etnologiju i folkloristiku
12	Kosta	Bovan	kosta.bovan@fpzg.hr	Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu
13	Jasmina	Božić	jbozic@ffzg.hr	Odsjek za sociologiju, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

14	Saša	Božić	sbozic@unizd.hr	Sveučilište u Zadru, Odjel za sociologiju
15	Marija	Brajdjić Vuković	mbvukovic@hrstud.hr	Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu
16	Ivan	Burić	iburic@hrstud.hr	Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu
17	Dražen	Cepić	dcepic@unizd.hr	Sveučilište u Zadru, Odjel za sociologiju
18	Predrag	Cvetičanin	pcveticanin@gmail.com	Univerzitet u Nišu
19	Sandra	Cvikić	sandra.cvikić@pilar.hr	Institut društvenih znanosti Ivo Pilar
20	Dinka	Čorkalo Biruški	dinka.corkalo@ffzg.hr	Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
21	Vanja	Dergić	vanja.dergic@pilar.hr	Institut društvenih znanosti Ivo Pilar
22	Mislav	Dević	mislav.devic@gmail.com	Sveučilište u Zadru/ Sveučilište u Teramu
23	Ivana	Dobrotić	ivana.dobrotic@spi.ox.ac.uk	Marie Curie Fellow, University of Oxford, Department of Social Policy and Intervention
24	Karin	Doolan	kdoolan@unizd.hr	Sveučilište u Zadru, Odjel za sociologiju
25	Renata	Franc	renata.franc@pilar.hr	Institut društvenih znanosti Ivo Pilar
26	Margareta	Gregurović	margareta.gregurovic@imin.hr	Institut za migracije i narodnosti
27	Snježana	Gregurović	snjezana.gregurovic@imin.hr	Institut za migracije i narodnosti

28	Marita	Grubišić-Čabo	maritagc@idi.hr	Institut za društvena istraživanja u Zagrebu
29	Anja	Gvozdanović	anja@idi.hr	Institut za društvena istraživanja u Zagrebu
30	Andrew	Hodges	hodges@ios-regensburg.de	Leibniz Institut für Ost- und Südosteuropaforschung
31	Rahela	Jurković	rahela_jurkovic@yahoo.com	
32	Ksenija	Klasnić	kklasnac@ffzg.hr	Odsjek za sociologiju, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
33	Sanja	Klempić Bogadi	sanja.klempic@imin.hr	Institut za migracije i narodnosti
34	Goran	Koletić	gkoletic@ffzg.hr	Odsjek za sociologiju, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
35	Iva	Košutić	iva@idi.hr	Institut za društvena istraživanja u Zagrebu
36	Marko	Kovačić	marko@idi.hr	Institut za društvena istraživanja u Zagrebu
37	Krešimir	Krolo	kresimir.krolo@unizd.hr	Sveučilište u Zadru, Odjel za sociologiju
38	Suzana	Kunac	kunacsuzana@gmail.com	Peta disciplina, obrt za znanstvene i tehničke usluge i savjetovanja
39	Simona	Kuti	simona.kuti@imin.hr	Institut za migracije i narodnosti
40	Dražen	Lalić	drazen.lalic@gmail.com	Fakultet političkih znanosti u Zagrebu
41	Sara	Lalić	sara.lalic@cms.hr	Centar za mirovne studije

42	Ivan	Landripet	ilandrip@ffzg.hr	Odsjek za sociologiju, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
43	Jasminka	Lažnjak	jlaznjak@ffzg.hr	Odsjek za sociologiju, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
44	Adrián	Leguina	A.Leguina@lboro.ac.uk	Loughborough University
45	Marija	Lončar	mloncar@ffst.hr	Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu
46	Danijela	Lucić	dalucic@ffzg.hr	Odsjek za sociologiju, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
47	Marko	Lucić	marko.lucic@hzz.hr	Odjel za analize i istraživanja Hrvatskog zavoda za zapošljavanje
48	Lucija	Lučan	lucija.lucan@gmail.com	Filozofskog fakulteta u Zagrebu
49	Sven	Marcelić	smarceli@unizd.hr	Sveučilište u Zadru, Odjel za sociologiju
50	Davorika	Matić	dmatic@ffzg.hr	Odsjek za sociologiju, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
51	Jelena	Matić Bojić	matic@idi.hr	Institut za društvena istraživanja u Zagrebu
52	Teo	Matković	teomat@gmail.com	
53	Marko	Mrakovčić	mmrakovcic@pravri.hr	Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci
54	Marko	Mustapić	marko.mustapic@pilar.hr	Institut društvenih znanosti Ivo Pilar
55	Krunoslav	Nikodem	knikodem@ffzg.hr	Odsjek za sociologiju, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

56	Andrej Ivan	Nuredinović	andrejivan.nuredinovic@gmail.com	Odsjek za sociologiju, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
57	Jelena	Ostojić	jelenaost@yahoo.com	
58	Tomislav	Pavlović	tomislav.pavlovic@pilar.hr	Institut društvenih znanosti Ivo Pilar
59	Benjamin	Perasović	ben.perasovic@gmail.com	Institut društvenih znanosti Ivo Pilar
60	Mirko	Petrić	mpetric@unizd.hr	Sveučilište u Zadru, Odjel za sociologiju
61	Nikola	Petrović	nikola@idi.hr	Institut za društvena istraživanja u Zagrebu
62	Sonja	Podgorelec	sonja.podgorelec@imin.hr	Institut za migracije i narodnosti
63	Dunja	Potočnik	dunja@idi.hr	Institut za društvena istraživanja u Zagrebu
64	Jaka	Primorac	jaka@irmo.hr	Institut za razvoj i međunarodne odnose
65	Jelena	Pučak	jelena.pudjak@pilar.hr	Institut društvenih znanosti Ivo Pilar
66	Ivan	Puzek	ivan.puzek@unizd.hr	Sveučilište u Zadru, Odjel za sociologiju
67	Saša	Puzić	puzic@idi.hr	Institut za društvena istraživanja u Zagrebu
68	Armano	Srbiljinović	armano.srbiljinovic@fer.hr	Sveučilište u Zagrebu
69	Dražen	Šimleša	drazen.simlesa@pilar.hr	Institut društvenih znanosti Ivo Pilar

70	Josip	Šipić	jospic@idi.hr	Institut za društvena istraživanja u Zagrebu
71	Aleksandar	Štulhofer	astulhof@ffzg.hr	Odsjek za sociologiju, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
72	Zoran	Šućur	zsucur@pravo.hr	Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Studijski centar socijalnog rada
73	Jadranka	Švarc	jadranka.svarc@pilar.hr	Institut društvenih znanosti Ivo Pilar
74	Inga	Tomić-Koludrović	inga.tomic-koludrovic@pilar.hr	Institut društvenih znanosti Ivo Pilar – Područni centar Split
75	Željka	Tonković	ztonkovi@unizd.hr	Sveučilište u Zadru, Odjel za sociologiju
76	Tijana	Trako Poljak	ttrako@ffzg.hr	Odsjek za sociologiju, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
77	Davorka	Vidković	davorka.vidovic@fpzg.hr	Fakultet političkih znanosti, Sveučilište u Zagrebu
78	Milica	Vučković	milica.vuckovic@fpzg.hr	Fakultet političkih znanosti
79	Jana	Vukić	jana.vukic@ffzg.hr	Odsjek za sociologiju, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
80	Danilo	Vuković	danilo.vukovic@ius.bg.ac.rs	Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci
81	Dino	Vukušić	dino.vukusic@pilar.hr	Institut društvenih znanosti Ivo Pilar
82	Željka	Zdravković	zdravko@unizd.hr	Sveučilište u Zadru, Odjel za sociologiju
83	Krešimir	Žažar	kzazar@ffzg.hr	Odsjek za sociologiju, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
84	Drago	Župarić-Ilić	dzuparic@ffzg.hr	Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

BILJEŠKE

IZDAVAČ

Hrvatsko sociološko društvo

Amruševa 11

Zagreb

e-mail: info@hsd.hr

UREDNICI

Jaka Primorac

Marko Marelić

Branko Ančić

Anja Gvozdanović

GRAFIČKO OBLIKOVANJE NASLOVNICE

Vanja Kovačić

GRAFIČKA PRIPREMA

Stjepan Tribuson

TISAK I UVEZ

Rotim i Market

NAKLADA

200 primjeraka

ORGANIZATOR:

**HRVATSKO
SOCIOLOŠKO
DRUŠTVO**